

Міністерство освіти і науки України
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Інститут гуманітарної підготовки та державного управління
Кафедра публічного управління та адміністрування

РАХІМОВА ТЕТЯНА ЄВГЕНІВНА

УДК_352.47_
(індекс)

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО ЄС
ОП «Публічне управління та адміністрування»
Спеціальність 281 – «Публічне управління та адміністрування»

(підпис, ініціали та прізвище здобувача освітнього ступеня)

Науковий керівник **Дерев'янка С. М.**, д.політ.н., професор

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Допущено до захисту

Завідувач кафедри

проф. _____ І. П. Лопушинський

(посада) (підпис) (дата) (ініціали та прізвище)

Рецензент

доцент _____ М. О. Красій

(посада) (підпис) (дата) (ініціали та прізвище)

Робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

АНОТАЦІЯ

Рахімова Т. Є. Сучасні тенденції вступу України до ЄС. – Рукопис.

Магістерська робота за спеціальністю 281 "Публічне управління та адміністрування". Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу. Івано-Франківськ, 2025.

Магістерська робота присвячена аналізу сучасних тенденцій інтеграції України до Європейського Союзу. У дослідженні розглядаються ключові етапи та чинники, що впливають на процес євроінтеграції, зокрема політичні, економічні та соціальні. Проаналізовано основні виклики, які стоять перед Україною на шляху до членства в ЄС, зокрема виконання Копенгагенських критеріїв, Угоди про асоціацію між Україною і ЄС; адаптації національного законодавства до європейських стандартів та забезпечення верховенства права; проблеми реформування діяльності органів державної влади і органів місцевого самоврядування, інститутів громадянського суспільства в контексті євроінтеграції. Практична цінність роботи полягає в оцінці перспектив подальшого розвитку євроінтеграційних процесів в Україні, що може бути корисним для органів державної влади та місцевого самоврядування, науковців і політиків, які формують стратегії зовнішньої політики та економічного розвитку країни.

Ключові слова: Україна, Європейський Союз, євроінтеграція, *acquis*, зовнішня політика.

ABSTRACT

Rakhimova T. E. Modern trends in Ukraine's accession to the EU. – Manuscript.

Master's thesis in specialty 281 "Public management and administration". Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas. Ivano-Frankivsk, 2025.

The master's thesis is devoted to the analysis of modern trends in Ukraine's integration into the European Union. The study examines key stages and factors influencing the process of European integration, in particular political, economic and social. The main challenges facing Ukraine on its path to EU membership are analyzed, in particular the implementation of the Copenhagen criteria, the Association Agreement between Ukraine and the EU; adaptation of national legislation to European standards and ensuring the rule of law; problems of reforming the activities of state authorities and local governments, civil society institutions in the context of European integration. The practical value of the work lies in assessing the prospects for the further development of European integration processes in Ukraine, which may be useful for state authorities and local governments, scientists and politicians who form strategies for foreign policy and economic development of the country.

Keywords: Ukraine, European Union, European integration, *acquis*, foreign policy.

З М І С Т

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1 ВСТУП УКРАЇНИ ДО ЄС ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ІНТЕРЕС	10
1.1. Європейська інтеграція в системі ціннісних орієнтацій українського народу у науковому дискурсі	10
1.2. Нормативно-правове закріплення євроінтеграційних прагнень України	17
РОЗДІЛ 2 УКРАЇНА НА ШЛЯХУ ДО ЄС В УМОВАХ ЗОВНІШНЬОЇ АГРЕСІЇ ТА СИСТЕМНИХ ПРОБЛЕМ ВНУТРІШНЬОДЕРЖАВНОГО РОЗВИТКУ	30
2.1. Угода про асоціацію України з ЄС : основні положення, переваги та виклики	30
2.2. Процес імплементації Угоди про асоціацію: напрями і стан реалізації секторальної інтеграції	48
РОЗДІЛ 3 ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ НАБУТТЯ УКРАЇНОЮ ПОВНОПРАВНОГО ЧЛЕНСТВА В ЄС	59
3.1. Нова спеціальна процедура приєднання України як держави-кандидата до ЄС : ініціювання та вимоги європейських інституцій щодо її реалізації	59
3.2. Започаткування та особливості переговорного процесу між Україною і європейськими структурами	66
3.3. Проблеми реформування діяльності органів державної влади і органів місцевого самоврядування, інститутів громадянського суспільства в контексті євроінтеграції	70
ВИСНОВКИ	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	80

ВСТУП

Актуальність теми. Процес європейської інтеграції України є одним з найважливіших стратегічних напрямків сучасної зовнішньої політики країни. З моменту проголошення незалежності у 1991 році Україна неодноразово заявляла про свої прагнення стати частиною європейської спільноти, яка ґрунтується на спільних демократичних цінностях, економічному розвитку та безпеці. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» (далі – Угода про асоціацію), підписана в 2014 році, відкрила нові можливості для поглиблення політичного діалогу, економічного співробітництва та соціально-культурних обмінів між Україною та країнами Європейського Союзу (ЄС).

Європейська інтеграція України є важливою не лише для розвитку держави, але й для стабільності регіону загалом, адже вона сприяє утвердженню демократичних принципів, реформуванню правової системи, боротьбі з корупцією та адаптації національної економіки до європейських стандартів. Водночас інтеграція супроводжується численними викликами, такими як реформи у внутрішньополітичній сфері, адаптація національного законодавства та протидія зовнішньому тиску, зокрема з боку російської федерації.

Вивчення європейської інтеграції України є важливим для розуміння сучасного геополітичного контексту та перспектив розвитку країни. Цей аналіз допомагає краще усвідомити не лише здобутки та виклики на шляху євроінтеграції, але й можливості, що відкриваються перед Україною в майбутньому.

Серед головних причин актуальності теми можна виділити такі аспекти:

– зміцнення державного суверенітету та безпеки: європейська інтеграція є важливим кроком для України на шляху до зміцнення суверенітету та підвищення національної безпеки. Укладення нових угод про співпрацю з ЄС, а також потенційне членство допоможуть Україні отримати додаткові гарантії безпеки, які стають критично важливими в умовах збройного конфлікту та геополітичної нестабільності;

– реформування внутрішніх інституцій та економіки: євроінтеграційні процеси стимулюють Україну до проведення реформ у сферах економіки, правосуддя та державного управління, що є важливими для зростання інвестиційної привабливості країни та підвищення якості життя громадян. Адаптація до стандартів ЄС сприяє побудові прозорої та ефективної економічної системи, а також розвитку ринкових відносин, що, у свою чергу, залучає міжнародних інвесторів та сприяє економічному зростанню;

– соціальна стабільність та підвищення якості життя: адаптація соціальних стандартів ЄС, зокрема в галузі охорони здоров'я, освіти, соціального забезпечення та захисту прав людини, має позитивний вплив на рівень життя населення. Громадяни України очікують поліпшення умов життя та розширення соціальних можливостей, що робить євроінтеграційний курс надзвичайно популярним у суспільстві;

– посилення міжнародної підтримки України: поглиблення співпраці з ЄС дозволяє Україні заручитися підтримкою європейських держав на світовій арені, що є важливим у контексті пошуку нових союзників та партнерів. Європейська інтеграція не лише відкриває економічні можливості, але й сприяє формуванню стабільних політичних союзів, що важливо для протистояння зовнішнім загрозам;

– перспектива членства у ЄС: розширення ЄС на Схід та готовність розглядати можливість членства України свідчать про потенційну можливість інтеграції України до європейської спільноти у майбутньому. Це відкриває нові перспективи для економічного та політичного розвитку

країни, а також створює довгострокові можливості для зміцнення позицій України на міжнародному рівні.

Отже, тема європейської інтеграції України є надзвичайно актуальною у світлі сучасних політичних, економічних та геополітичних змін, що відбуваються як всередині країни, так і на міжнародній арені. Процес євроінтеграції набуває особливого значення в контексті прагнення України зміцнити свою незалежність, підвищити рівень демократії, та забезпечити економічну стабільність, з огляду на військову агресію з боку російської Федерації. У зв'язку з цим, інтеграція до Європейського Союзу є стратегічним пріоритетом, що визначає курс розвитку України на найближчі роки і десятиліття.

Метою роботи є виявлення та аналіз сучасних тенденцій у процесі вступу України до Європейського Союзу, а також оцінка їхнього впливу на політичний, економічний та соціальний розвиток країни. Дослідження спрямоване на визначення основних досягнень та викликів, які постають перед Україною на її євроінтеграційному шляху, з урахуванням як внутрішніх реформ, так і міжнародної політичної ситуації. Це дозволить глибше зрозуміти динаміку відносин між Україною та ЄС, а також оцінити перспективи подальшої інтеграції України до європейського простору.

Для досягнення поставленої мети у цій роботі необхідно вирішити такі завдання:

– визначити, яке місце займає європейська інтеграція в ціннісному просторі українського народу;

– дослідити історичні передумови та етапи євроінтеграції України – проаналізувати ключові події та угоди, що заклали основу для наближення України до Європейського Союзу. Проаналізувати міжнародні та внутрішньодержавні нормативно-правові акти, які закріплюють євроінтеграційні прагнення України, а також регулюють правовідносини в цій сфері;

– проаналізувати Угоду про асоціацію: її переваги та недоліки, а також можливості які відкрилися перед Україною після її підписання;

– вивчити процедуру вступу країни-кандидата до Європейського Союзу, а також дослідити запровадження нової спеціальної процедури вступу до ЄС, за якою Україна матиме змогу пришвидшити процес становлення України повноцінним членом Союзу;

– оцінити соціальні та культурні зміни в українському суспільстві в контексті євроінтеграції – дослідити, як євроінтеграційні процеси впливають на суспільні настрої, ціннісні орієнтири та культурні взаємовідносини;

– виявити основні виклики та перешкоди на шляху до інтеграції в ЄС – проаналізувати внутрішні та зовнішні фактори, які можуть уповільнювати або ускладнювати процес вступу України до ЄС, такі як корупція, геополітичний тиск та економічні труднощі.

– оцінити стан процесу імплементації Угоди про асоціацію: визначити в яких секторах реформування було найбільш успішним, а які реформи зазнали невдачі, а також дослідити, які вигоди отримує держава від імплементації Угоди;

– дослідити проходження переговорного процесу між Європейським Союзом та країнами-кандидатами, а також визначити особливості його процесу для України;

– з'ясувати особливості реформування органів державної влади, органів місцевого самоврядування і інститутів громадянського суспільства в контексті європейської інтеграції. Дослідити стан реформування відповідних інститутів відповідно до стандартів Європейського Союзу та Плану заходів імплементації Угоди про асоціацію України та ЄС.

Ці завдання дозволяють структурувати дослідження та забезпечити комплексний підхід до вивчення євроінтеграційних процесів в Україні.

Об'єктом дослідження є процес європейської інтеграції України, який охоплює всі аспекти взаємодії між Україною та ЄС. Цей процес включає політичне, економічне, правове та соціокультурне зближення України з

країнами ЄС, спрямоване на досягнення стратегічної мети — повноцінного членства в ЄС.

Предметом дослідження є сучасні тенденції євроінтеграції України, які охоплюють політичні, економічні та соціальні аспекти взаємодії з ЄС. Це включає аналіз ключових реформ, що проводяться в Україні в контексті інтеграційного курсу, правове та інституційне зближення з європейськими стандартами, динаміку міжнародних відносин із країнами-членами ЄС, а також вплив цих процесів на внутрішній розвиток держави.

Цей предмет є багатограним і передбачає дослідження таких аспектів:

- політичні процеси та реформи: зміни в політичній системі та управлінні, спрямовані на утвердження демократичних цінностей, верховенства права та боротьби з корупцією у відповідності до вимог ЄС;

- економічна інтеграція: вплив зони вільної торгівлі з ЄС на українську економіку, адаптація до стандартів ЄС у виробництві, торгівлі та інвестиційній сфері, а також вплив економічних реформ на конкурентоспроможність національного ринку;

- соціальні та культурні зміни: трансформація суспільних цінностей, ставлення громадян до євроінтеграції, зміни в культурній сфері, зокрема поширення європейських соціальних стандартів і культурних взаємовідносин;

- виклики та ризики євроінтеграції: аналіз перешкод, таких як внутрішня політична нестабільність, опір реформам, геополітичний тиск з боку інших країн, які можуть гальмувати процес інтеграції.

Дослідження цих аспектів допомагає зрозуміти, як саме євроінтеграційні процеси впливають на розвиток України та які перспективи має країна на шляху до членства в ЄС.

Євроінтеграційний процес України розпочався ще минулого століття, але з підписанням Угоди про асоціацію з ЄС у 2014 році він вийшов на якісно новий рівень, що стало важливим етапом у розвитку відносин із Союзом. На основі цієї угоди Україна зобов'язалася провести низку

внутрішніх реформ, щоб досягти відповідності з європейськими стандартами в економіці, державному управлінні, правовій системі та інших сферах.

Таким чином, дослідження процесів європейської інтеграції України є надзвичайно важливим для розуміння перспектив розвитку держави та її місця в сучасному геополітичному контексті. Ця тема потребує глибокого аналізу та оцінки, щоб визначити можливості та виклики, які стоять перед Україною на її шляху до європейської спільноти.

Логіка проведеного дослідження зумовила структуру роботи: вступ, три розділи, 7 підрозділів та висновки, загальний обсяг яких складає 79 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ВСТУП УКРАЇНИ ДО ЄС ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ІНТЕРЕС

1.1 Європейська інтеграція в системі ціннісних орієнтацій українського народу в науковому дискурсі

Здобуття Україною незалежності та її входження у світовий, передусім європейський простір, актуалізувало дослідження цінностей та ціннісних орієнтацій у суспільстві. Європейський вибір нашої країни, підкріплений значним розвитком відносин України з ЄС, ставить завдання теоретичного осмислення природи європейських цінностей, їх привабливості для населення та адаптації суспільства до європейського стандарту життя.¹

Європейський Союз – це унікальне партнерство 27 європейських країн, які називають державами-членами або країнами ЄС². Ідея про створення Союзу з'явилась ще на початку минулого століття, проте почала втілюватись в життя вже після закінчення Другої світової війни. Спочатку Союз налічував лише шість країн: Німеччина, Франція, Італія, Люксембург, Бельгія та Нідерланди, а називався Європейським співтовариством вугілля і сталі. Засноване співтовариство в 1951 році шляхом підписання Паризького договору і головною метою створення було примирення Франції і Німеччини та недопущення ескалації нового конфлікту в Європі. Європейський Союз, який ми знаємо сьогодні утворився 7 лютого 1992 року з підписанням Маастрихтського договору³.

Прагнення до членства в Європейському Союзі вже багато років є важливим пріоритетом для України, її уряду та громадян. Воно було основним мотивом демократичних змін протягом останнього десятиліття та

¹ Єрмолаєв А.В., Парахонський Б.О., Яворська Г.М. та ін. Європейський проект та Україна: монографія. 2012. URL: <http://surl.li/mqeeho>

² ЄС і я. Офіційний вебсайт Генерального директорату з комунікацій. URL: https://op.europa.eu/webpub/com/eu-and-me/uk/WHAT_IS_THE_EUROPEAN_UNION.html#Introduction

³ Консолідовані версії договору про Європейський Союз та договору про функціонування Європейського Союзу. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text

рушієм низки ключових реформ, заснованих на європейських цінностях. Рішення тодішнього президента не підписувати Угоду про асоціацію між Україною та ЄС, яка символізувала для багатьох українців шлях до Європейського Союзу, наприкінці 2013 року призвело до масштабних протестів проти влади – Революції Гідності. Згодом російська федерація виступила проти України, не визнаючи незалежного вибору українського народу. Втративши контроль над частиною своєї території та зазнавши людських та економічних втрат через конфлікт у східній частині країни, Україна продовжувала протягом багатьох років залишатися стійкою демократією, наближаючись до ЄС та поступово узгоджуючи своє законодавство із законодавством ЄС.⁴

Від самого початку своєї незалежності Україна прагнула приєднатися до європейського цивілізаційного простору, тож це питання вивчалось вітчизняними науковцями. О. М. Сахань та Н. В. Шевчук в своїй праці «Європейські цінності як запорука процвітання суспільства: український вибір» зазначає, що на сучасному етапі розвитку наша країна знаходиться у вирі змін різних галузей життєдіяльності, де одним із основних пріоритетних напрямів є «інтеграція України в європейський політичний, економічний, правовий простір»⁵. Аналізуючи зміст праці, слід зазначити, що на початку 2000-х років при обговоренні прагнень України стати членом Євросоюзу, громадяни ставились до цього скептично та були амбівалентними. Амбівалентність, за даними досліджень, як явище досить часто спостерігається в державах, що проходять перехідний період. Амбівалентність як соціальне явище означає несумісність норм, цінностей, оцінок, почуттів, станів свідомості соціального суб'єкта (індивіда, групи), що характеризується подвійним, суперечливим ставленням до явищ, подій,

⁴ Communication from the commission to the European Parliament, the European Council and the Council. Commission Opinion on Ukraine's application for membership of the European Union. URL: <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2022-06/Ukraine%20Opinion%20and%20Annex.pdf>

⁵ Сахань О. М., Шевчук Н. В. Європейські цінності як запорука процвітання суспільства: український вибір. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: *Політологія*. 2018. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnuuaup_2018_2_16

фактів, процесів⁶. Найбільше це явище серед українців проявилось в 2000 році, в той час серед прихильників одночасного східного і західного вектору розвитку було більш ніж чверть населення. Іншими словами, у 2000-х роках існувала значна частка людей, для яких обидві геополітичні орієнтації були однаково прийнятними та навіть сумісними через своєрідне світоглядне «примирення» двох сутнісно і змістовно різних цивілізаційних орієнтацій у розбалансованій ідентичності. Це стало результатом захисних рефлексів пострадянської особистості, якій було важко подолати стан політичної маргінальності, що склався після руйнування нормального політичного простору і формування нової життєвої реальності в незалежній Україні.

Одночасна прихильність цих людей до різних зовнішньополітичних векторів розвитку країни відображала не їхні національно-культурні пріоритети, а скоріше бажання жити в матеріально забезпеченому світі, бажано двомовному, адже ці групи були прихильниками надання російській мові статусу офіційної. Ця амбівалентність знайшла своє відображення в деяких політичних силах того часу з абсурдним гаслом «В Європу з росією!», яке пояснювало абсурдне гасло тим, що «старе» і «нове» слід примирити, а не протиставляти. На той час це було суперечливо, але характерно для присутності людей у двох інституційних площинах. Більшість українців на той час не взаємодіяли з європейцями, а отже не могли зрозуміти та розділяти їх цінності, натомість в багатьох громадян зберігались соціокультурні схильності до наших східних сусідів. Частина населення тяжіла до поглиблення співпраці та орієнтацію на стандарти росії та країн СНД. Проте згодом, починаючи з 2010 року підтримка українцями східного вектора впала, а з початком зовнішньої агресії зазнала значної критики. В той час громадяни усвідомили переваги, які надає їм членство в ЄС, а отже європейська інтеграція отримала значно більшу соціальну підтримку. Простежити за зміною рівня підтримки громадянами процесу європейської

⁶ Амбівалентність соціальна. Енциклопедія сучасної України. URL: <https://esu.com.ua/article-43960>

інтеграції та власне безпосереднього вступу України до Європейського Союзу можна на графіку на малюнку 1.1.

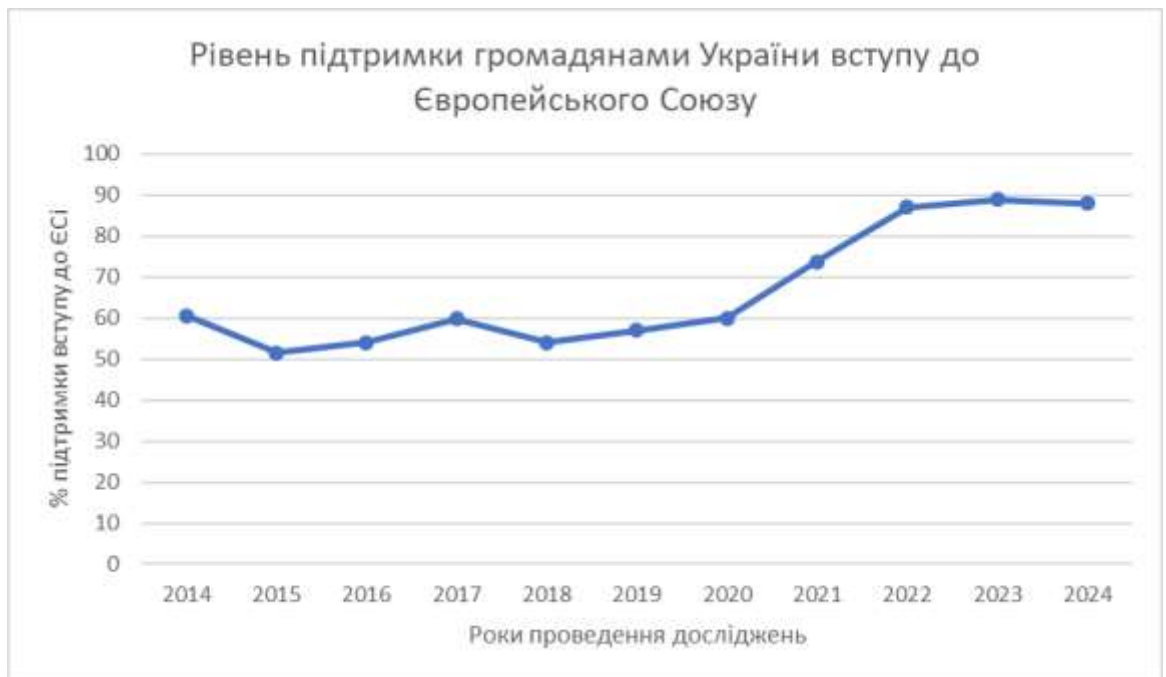

Рис. 1.1 – Рівень підтримки громадянами України вступу до Європейського Союзу⁷

Головною стратегічною метою євроінтеграції України було визначено забезпечення входження країни в європейський політичний, економічний, торговельний та правовий простір і набуття на цій основі статусу асоційованого члена ЄС.

Дослідженням цих проблем присвятили свої праці такі науковці, як А. М. Дунська, В. Ф.Савченко, Ю. В.Кирилюк, А. В.Єрмолаєв, В. С.Єгорова, О. С. Кваша, Є. І. Кодіс та інші науковці. Зокрема, у статті «Вступ України до ЄС: проблеми та перспективи» її автори А. М. Дунська, Д. А. Лютенко та К.Р. Фішук зосереджують увагу на ключових аспектах та викликах, з якими стикається Україна на шляху до членства в ЄС, насамперед, політичні,

⁷ Україна на шляху до ЄС: реалії та перспективи. Український центр економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова. *Національна безпека і оборона: електронний журнал*. 2022. №1-2. URL: https://razumkov.org.ua/images/journal/NSD187-188_2022_ukr_full.pdf

економічні, соціальні та правові перешкоди, а також перспективи, які відкриває для України інтеграція з ЄС.

У статті зазначається, що для України євроінтеграція – це стратегічний вибір, який потребує комплексних та постійних реформ у таких сферах, як: сфера безпеки, сфера соціальних та правових перетворень, сфера економіки⁸. При цьому автори наголошують, що попри серйозні виклики, перспективи євроінтеграції дають можливість для соціального, економічного та політичного розвитку України, наближаючи її до європейських стандартів і цінностей.

Стратегічна орієнтація українського народу базується на основному державному документі – Конституції України. Конституція передбачає, що український народ ідентифікує себе як частина європейського народу, а також закріплює за Верховною Радою України та Президентом України, Кабінетом Міністрів України повноваження щодо здійснення заходів, формування внутрішньої і зовнішньої політики для реалізації стратегічного курсу на набуття повноправного членства в Європейському Союзі⁹.

Європейська інтеграція – це процес зближення України з Європейським Союзом як на рівні законів, так і на рівні правил та звичаїв, що існують у суспільстві. Мета – вступ України до ЄС¹⁰.

Науково-дослідна праця автора О. О. Федоришин «Проблеми інтеграції України в Європейський Союз» зосереджена на висвітленні проблем, які постають перед Україною в процесі євроінтеграції, але крім того чільне місце в праці займає визначення очевидних і прихованих переваг та дивідендів, які отримає Україна від інтеграції в європейський простір. Такі «переваги» умовно можна розділити на політичні, соціальні, економічні та культурні. До політичних переваг, які отримає Україна з повноправним членством в

⁸ Дунська А.М., Лютенко Д.А., Фішук К.Р. Вступ України до ЄС: проблеми та перспективи. *Науковий вісник МНЕУ імені В.О. Сухомлинського. Економічні науки*. 2018. №1. URL: <http://mdu.edu.ua/wp-content/uploads/Econom-visnyk-10-12.pdf>

⁹ Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 01.07.2010 № 2411-VI. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text>

¹⁰ European integration portal. Комунікаційна команда офісу віцепрем'єрки з питань європейської та євроатлантичної інтеграції. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/>

Європейському Союзу можна віднести зміцнення верховенства демократії в державі, модернізація правового забезпечення та забезпечення прозорості національного законодавства і діяльності органів державної влади, поглиблення принципів поваги до прав і свобод людини, можливість приймати участь та вносити пропозиції до важливих нормотворчих процесів європейської спільноти¹¹. Крім того європейська інтеграція для України означає ще й посилення рівня національної безпеки, що є надзвичайно важливим для держави, особливо в умовах зовнішньої агресії. Так, в Стратегії національної безпеки від 2015 року велику увагу приділили питанню євроінтеграції, розуміючи взаємозв'язок цих сфер.

Соціальні вигоди від набуття Україною статусу держави-члена Європейського Союзу слід розуміти як підвищення загального рівня життя громадян, наближення до європейських стандартів добробуту, покращення умов особистої безпеки, зростання рівня якості надання освіти на всіх рівнях, зростання рівня якості медицини. Також українці отримають ефективний захист своїх основоположних прав і свобод в інституціях Європейського Союзу.

Культурно-ідеологічні вигоди характеризуються як повернення до європейських традицій. Саме з культурно-ідеологічним аспектом тісно пов'язані європейські цінності, які має розділяти кожна держава, що є членом Союзу. Також повноцінний вступ України дозволить активніше поширювати багату культурну спадщину нашої держави та отримати міжнародне визнання.

До економічних вигод, які отримає Україна можна віднести такі аспекти як запровадження ефективного ринкового господарювання та підняття національної економіки до рівня європейських держав. Також для України вступ до Європейського Союзу – це можливість освоєння західних інвестиційних ринків, які динамічно розвиваються. Серед показників, які

¹¹ Федоришина О. О. Проблеми інтеграції України до Європейського Союзу. *Ефективна економіка*: науковий електронний журнал. 2012. №4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1103>

планує покращити України зі вступом до Співдружності – це рівень внутрішнього валового продукту, який в країнах Європи в середньому у вісім разів більший, ніж національний¹².

Крім очевидних переваг, які дає членство України в Європейському Союзі, є ще одна причина, яка відображає прагнення українців відійти від радянської спадщини та «панросійської» політики.

Довгий час Україні не вдавалося набути навіть статусу країни-кандидата. Такий довгий шлях до прогресу сьогодення в сфері євроінтеграції пояснюється низкою політичних, економічних та соціальних причин. В різні періоди незалежності різні уряди України мали своє бачення щодо правильної стратегічної зовнішньої політики держави. Як відомо, в 2013 році колишній президент України навіть відмовився від підписання Угоди про асоціацію з причин залежності від торгівлі із росією. Отже в певний період часу нашій державі бракувало політичної волі для виконання вимог, які Європейський Союз ставить перед країнами, що бажають долучитись¹³.

Наприклад, в 2013 році 41,6% опитаних респондентів відповіли позитивно на питання можливого вступу України до ЄС. Зараз же, в 2024 році на те саме питання позитивно відповідають аж 84% опитаних. Підводячи підсумки, історичні події закріпили в українцях європейську інтеграцію як не просто позитивний процес, а як ідеал, до якого варто прагнути. Тобто можна стверджувати що євроінтеграція з часом стала цінністю українського суспільства.

Підсумовуючи можна сказати, що європейська інтеграція займає особливе місце в системі ціннісних орієнтацій українського народу. Цей процес, який стосується зближення України з європейськими державами, охоплює не лише економічний і політичний аспекти, а й формування

¹² Економічна складова Угоди про асоціацію між Україною та ЄС: наслідки для бізнесу, населення та державного управління. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. URL: http://www.ier.com.ua/files/publications/Books/Economic_web.pdf

¹³ Деліні М.М. Проблеми інтеграції України у світове співтовариство у сучасних умовах. *Глобальні та національні проблеми економіки*: електронне наукове фахове видання. 2014. №2. URL: <http://global-national.in.ua/archive/2-2014/12.pdf>

спільних цінностей, таких як демократія, права людини, верховенство права та свобода. Науковий дискурс щодо європейської інтеграції України дозволяє глибше зрозуміти, як ці цінності сприймаються українським суспільством та як вони впливають на культурну та соціальну ідентичність українців. У наукових дослідженнях часто розглядається прагнення українців до свободи, демократії та незалежності як важливий чинник європейської інтеграції. Ці цінності є спільними для більшості європейських країн і виступають базою для політичного зближення.

1.2 Нормативно-правове закріплення євроінтеграційних прагнень України

Прагнення України інтегруватись в європейську спільноту супроводжують наше суспільство ще з часів незалежності, про що свідчить велика кількість нормативно-правових актів. Після здобуття незалежності кожна країна має визначити свій зовнішньополітичний стратегічний курс. Прийняття стратегічного політичного рішення про підтримку євроінтеграції запустило динамічний процес розробки та впровадження законодавчих змін, що базуються на нормах міжнародного права та спільних цінностях з ЄС.

Фундаментальним документом, що на весь світ засвідчує прагнення українців стати частиною європейської спільноти, є перш за все Конституція України. Преамбула Конституції наголошує на «європейській ідентичності Українського народу і незворотності європейського та євроатлантичного курсу України»¹⁴. Зміни до Конституції в частині закріплення євроінтеграційних прагнень на законодавчому рівні внесено в 2019 році.

Закон України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року є одним з ключових законодавчих актів, що сприяє інтеграції України до європейських структур безпеки та оборони, а також відображає прагнення України до членства в ЄС і НАТО. Цей закон заклав правову основу для

¹⁴ Конституція України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

реформування сектору безпеки та оборони України відповідно до європейських стандартів та принципів, передбачаючи адаптацію національної безпекової політики до стандартів країн-членів ЄС і НАТО.

Закон визначає вступ до ЄС і НАТО як стратегічний курс України, один із фундаментальних національних інтересів. В ньому підкреслюється, що Україна має дотримуватися принципів і стандартів цих організацій, що є чітким сигналом до міжнародних партнерів щодо серйозності намірів країни. Це положення закону надає можливість для співпраці з європейськими інституціями в рамках спільних проектів, що посилює обороноздатність країни.

Закон орієнтує реформування сектору безпеки та оборони України на моделі та стандарти НАТО, зокрема через створення і розвиток цивільного контролю за збройними силами, впровадження системи управління обороною та переходу на стандарти НАТО в управлінні, плануванні та забезпеченні. Це передбачає прозорість і підзвітність, що є основою для інтеграції з ЄС і НАТО.

Однією з головних умов наближення України до НАТО є забезпечення цивільного контролю над Збройними Силами та іншими органами сектору безпеки. Закон зобов'язує органи державної влади забезпечувати прозорість та підзвітність сектору оборони, що відповідає демократичним стандартам ЄС і НАТО. Такий підхід дозволяє уникати концентрації влади та корупції, що є важливим фактором для євроінтеграційних процесів.

Документ передбачає пріоритетність забезпечення кібербезпеки, захисту критичної інфраструктури та інформаційної безпеки, що особливо актуально в умовах гібридної війни та кіберзагроз, характерних для Європи. Таке наближення пріоритетів безпеки України до європейських стандартів дозволяє країні брати активну участь у спільних зусиллях ЄС щодо протидії загрозам.

У рамках реалізації положень закону передбачено створення єдиних оперативних командувань для підвищення готовності України до

колективної оборони та співпраці з НАТО. Це рішення сприяє сумісності Збройних Сил України з підрозділами НАТО та підвищує їхню оперативну здатність.

Закон також акцентує увагу на співпраці з міжнародними організаціями, такими як ООН, ОБСЄ та ЄС. Це важливий аспект у контексті євроінтеграції, оскільки сприяє зміцненню міжнародної підтримки України в сфері безпеки та розвитку довгострокових відносин з європейськими структурами.

Закон України «Про національну безпеку України» 2018 року є важливим кроком на шляху євроінтеграції України, оскільки він забезпечує правову основу для реформування сектору оборони за європейськими стандартами. Відповідність стандартам ЄС і НАТО, акцент на цивільному контролі та прозорості, а також сприяння співпраці з міжнародними партнерами роблять його ключовим документом для підтримки національної безпеки України та зміцнення її позицій як потенційного члена європейських безпекових структур.

«Стратегія національної безпеки України» 2020 року є одним з важливих документів, що визначає ключові напрями державної політики у сфері безпеки та оборони, зокрема в контексті євроінтеграції. Цей документ, затверджений Указом Президента України, закріплює орієнтири на зміцнення безпеки країни, покращення її обороноздатності та інтеграцію в європейські й міжнародні безпекові структури. Стратегія також відображає прагнення України до членства в НАТО та ЄС, забезпечуючи адаптацію політики безпеки до стандартів Європейського Союзу і Північноатлантичного альянсу.

У Стратегії чітко зазначено, що Україна прагне інтегруватися до ЄС і НАТО. Цей документ формулює стратегічний курс на євроатлантичну інтеграцію як основний вектор національної безпеки. Закріплення таких орієнтирів показує Україні як партнера, що поділяє спільні з Європою та

НАТО цінності безпеки й демократії, і надає політичну основу для міжнародного співробітництва та допомоги.

Європейська інтеграція вимагає від України дотримання демократичних стандартів і прав людини, що відображено у Стратегії. Цей документ визначає безпеку людини, її права і свободи як основний пріоритет. Підхід, орієнтований на людську безпеку, відповідає європейським цінностям і вимогам для майбутнього членства в ЄС, а також сприяє посиленню довіри між українськими громадянами та державою.

Одним з ключових аспектів Стратегії є протидія збройній агресії та гібридним загрозам з боку Росії, яка окупувала Крим і веде збройний конфлікт на Донбасі. Євроінтеграція України передбачає посилення її безпеки через партнерство з НАТО, тіснішу співпрацю з європейськими країнами та спільні зусилля у боротьбі з гібридними загрозами, такими як кібератаки та інформаційна війна.

Стратегія визначає необхідність впровадження стандартів НАТО у сфері оборони, що включає модернізацію Збройних Сил України, посилення оперативної сумісності та оновлення системи управління. Такі заходи дозволяють Україні зміцнити свою обороноздатність і здатність до інтеграції з оборонними структурами НАТО, а також підвищують ефективність у потенційній спільній обороні.

Стратегія передбачає активну співпрацю України з європейськими країнами та міжнародними організаціями, такими як ООН, ОБСЄ та Рада Європи. Розвиток міжнародних партнерств є важливим для євроінтеграційних процесів України, оскільки дозволяє країні брати участь у спільних програмах з підвищення безпеки, обміну досвідом і технологіями. Це також сприяє залученню фінансової та технічної підтримки для реформ сектору безпеки.

У Стратегії національної безпеки України енергетична безпека розглядається як один з пріоритетів. У документі підкреслюється необхідність зниження залежності від російських енергоносіїв та посилення

співпраці з Європейським Союзом в питаннях енергетичної стійкості та розвитку альтернативних джерел енергії. Це відповідає підходам ЄС, який також приділяє значну увагу енергетичній безпеці та зменшенню залежності від третіх країн.

Кібербезпека визначена як ключовий напрям національної безпеки, що є актуальним в умовах сучасних загроз. Стратегія спрямована на покращення захисту критичної інфраструктури та посилення кіберстійкості, що є важливим аспектом для співпраці з ЄС і НАТО в кіберпросторі. Важливим є інтеграція з європейськими системами кіберзахисту, що дозволяє Україні використовувати передовий досвід у цій галузі.

Стратегія національної безпеки України 2020 року є ключовим етапом на шляху інтеграції України до європейського безпекового простору. Цей документ визначає євроінтеграцію як стратегічний курс та акцентує увагу на приведенні національної безпеки до європейських стандартів. Виконання положень Стратегії дозволить Україні посилити обороноздатність, адаптуватися до вимог ЄС і НАТО, а також зміцнити партнерство з міжнародними організаціями.

Одним із перших міжнародних документів, що підтвердив проєвропейські прагнення України стала Угода про партнерство та співробітництво між Україною та Європейськими співтовариствами та їх державами-членами, підписана 16 червня 1994 року та ратифікована 10 листопада 1994 року Законом України №237/94-ВР. Документ складається з 10 розділів, є міжнародним договором та вважається праобразом більш сучасної Угоди про асоціацію. Такий міжнародний договір закріплює норми міжнародного права та внаслідок імплементації змінює внутрішньодержавне право¹⁵.

¹⁵ Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012#Text

Міжнародний договір – угода між двома або декількома суб'єктами міжнародного права, що встановлює, змінює або припиняє їхні взаємні права та обов'язки¹⁶.

Угода про партнерство визначала такі основні пріоритети співпраці між Україною і Європейським Союзом та їх державами-членами: юстиція, вільна торгівля, енергетика, внутрішні справи, охорона навколишнього середовища, співпраця в сфері науки та інновацій, транскордонне співробітництво. Завдяки Угоді про партнерство було започатковано проведення щорічних політичних зустрічей на найвищому рівні урядів в формі самітів, що дістали назву Україна–ЄС. Беруть участь у такому саміті Президент України, Президент Європейської Ради та Президент Європейської Комісії. Перший такого роду саміт відбувся 5 вересня 1997 року в Києві. Україну представляв колишній Президент України Леонід Кучма. Представниками Європейської Ради та Європейської Комісії стали Жан-Клод Юнкер та Жак Сантер відповідно.

Саміт – зустріч глав держав або голів урядів з потужним освітленням в засобах масової інформації, підвищеними заходами безпеки та узгодженим попередньо порядком денним¹⁷.

З моменту проведення першого саміту та по сьогоднішній час було проведено вже 24 чергові та 1 позачерговий саміт Україна–ЄС. Під час проведення першого саміту було озвучено та підтверджено європейські наміри України, обговорено засади розвитку спільної договірно-правової бази. Позачерговий саміт відбувся в Брюсселі 21 березня 2014 року. Необхідність скликання такого саміту пояснюється початком збройної агресії росії на сході нашої держави. В ході позачергового саміту Європейська Рада та Європейська Комісія засудили терористичні дії агресора та висловили підтримку українському уряду. Ще одна знакова подія, яка супроводжувала скликання цього саміту – це підписання політичної частини Угоди про

¹⁶ Міжнародний договір. *Енциклопедія сучасної України*. URL: <https://esu.com.ua/article-65143>

¹⁷ Саміт. СловникUA: Портал української мови та культури. URL: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=%D1%81%D0%B0%D0%BC%D1%96%D1%82>

асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони.

Для врегулювання механізму створення законів, що наблизять Україну до Співтовариства необхідно було проводити фундаментальну роботу з вивчення поточного стану справ в тій чи іншій сфері, розробки законопроектів з урахуванням національних особливостей, суспільних настроїв та існуючої системи державного управління. Розуміючи цю потребу в 1999 році Президент України Леонід Кучма видав Указ № 145/99 «Про заходи щодо вдосконалення нормотворчої діяльності органів виконавчої влади». Цей Указ мав на меті забезпечити диференціацію обов'язків урядових інституцій в сфері нормотворчої інтеграції до Європейського Союзу. Положення Указу №145/99 закріпили Міністерство юстиції України відповідальним за планування законопроектної роботи та координацію нормотворчої діяльності інших органів виконавчої влади в частині наближення законодавства України до стандартів європейського. Дія цього нормативно-правового документу спрямовувалась на посилення співпраці між міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади для виконання вимог, що ставила Угода про співробітництво¹⁸.

В 1999 році було закладено міцний законодавчий фундамент євроінтеграційних прагнень українського народу. Крім вищезгаданого Указу, Кабінет Міністрів України своєю постановою № 1496 від 16.08.1999 року ухвалив Концепцію адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу. Документ охопив такі сфери:

– визначено мету адаптації, а саме виконання зобов'язань за підписаною Угодою про партнерство і також створення належної бази для подальшої інтеграції;

¹⁸ Про заходи щодо вдосконалення нормотворчої діяльності органів виконавчої влади: Указ Президента України від 09.02.1999 №145/99. *Офіційний вебпортал уряду України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/145/99#Text>

- визначено пріоритетні сфери, які потребують першочергового та наймасштабнішого реформування. Такими сферами вважались сфера захисту конкуренції, сфера підприємницької діяльності, сфера торгівлі та митних питань, сфера стандартів та сертифікації, банкрутства, транспорту та зв'язку;
- сформульовано 3 етапи адаптації законодавства;
- визначено механізми, якими практично буде проводитись адаптації законодавства;
- забезпечено наявність ресурсів, необхідних для здійснення відповідного процесу, а саме: фінансових ресурсів, кадрового забезпечення та науково-інформаційного забезпечення¹⁹.

Ще один стратегічний документ серед низки нормативно-правових актів, що закріплюють євроінтеграційні прагнення України є Програма інтеграції України до Європейського Союзу розроблена та схвалена в 2000 році. Програма підкреслює важливість імплементації норм законодавства Співтовариства та загальної співпраці з державами-членами ЄС для політичного, економічного прогресу в довготривалій перспективі. Зазначена програма складається із 140 розділів, які охоплюють та висвітлюють такі теми, як короткострокові (на 1 рік), середньострокові (на 3 роки) та довгострокові (на 7 років) перспективи співпраці України з Європейським Союзом; наявність інституційного та фінансового забезпечення досягнення відповідних перспектив²⁰.

Нвступним кроком до адаптації національного законодавства стало прийняття Закону України від 21 листопада 2002 року № 1496 «Про Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу». Сам Закон визначає загальнодержавну програму як комплекс взаємопов'язаних завдань з адаптації законодавства

¹⁹ Про Концепцію адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Постанова Кабінету Міністрів від 16.08.1999 № 1496. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1496-99-%D0%BF#Text>

²⁰ Програма інтеграції України до Європейського Союзу, схвалена Указом Президента України від 14.09.2000 №1072/2000. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001100-00#Text>

України до законодавства ЄС, спрямованих на реалізацію державної політики та пріоритетних напрямів створення сучасної правової системи України шляхом удосконалення нормотворчої діяльності органів державної влади та запровадження єдиної системи планування, координації та контролю роботи з адаптації законодавства²¹. Крім загальних положень Програма також містить принципи, відповідно до яких має відбуватись адаптація законодавства, а саме:

- принцип узгодженості. Передбачає що процес адаптації законодавства не має суперечити основним напрямам правової реформи в державі, а також уже прийнятим раніше програмам та стратегіям загальнодержавного рівня;

- принцип поступовості, тобто поступове, заплановане та планомірне наближення законодавства;

- принцип єдності процесу адаптації. Забезпечує нерозрізненість процесу адаптації в різних сферах;

- принцип співпраці. Передбачає тісну співпрацю Верховної Ради України з Кабінетом Міністрів, міністерствами та іншими органами виконавчої влади задля провадження ефективної, обґрунтованої роботи з розробки та впровадження нових законів, внесення змін до уже існуючих, що відповідатимуть європейським законотворчим стандартам;

- принцип системності.

Загальнодержавна програма повинна складатися з окремих розділів, визначених відповідно до пріоритетних напрямів правової реформи, і включати, зокрема опис українського законодавства у відповідних сферах; аналіз відповідного законодавства ЄС та політики Співдружності у відповідній сфері, а також перелік найважливіших законодавчих пропозицій ЄС, які мають бути враховані в процесі адаптації; оцінка сумісності українського законодавства із законодавством ЄС; визначення заходів, які

²¹ Закон України Про Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-15#Text>

необхідно вжити для внесення змін до законодавства; вказати законопроекти, які необхідно підготувати, змінити або скасувати; економічна, соціальна та політична оцінка змін, що очікуються у зв'язку з реалізацією відповідних заходів у цій сфері; інституційні зміни (створення нових інституцій або зміна характеру існуючих інституцій) та інші, що виникають внаслідок набрання чинності новими правовими нормами, включаючи зміни в адміністративних та судових процедурах, а також у процедурах контролю за дотриманням технічних стандартів; потреба в нових кадрах, обладнанні та інформаційних мережах, необхідних для здійснення заходів з приведення їх у відповідність до законодавства, а також визначення заходів з їх підготовки та підвищення кваліфікації, включаючи інтенсивне вивчення іноземних мов; прогнозовані строки реалізації заходів з приведення у відповідність до законодавства.

Останній, 7 Розділ Програми, містив опис очікуваних результатів від впровадження Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства ЄС. Відповідно до положень цього Розділу, головним очікуваним результатом була можливість досягнення критеріїв необхідних для укладення Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

З метою надання нового імпульсу двостороннім відносинам і, зокрема, з урахуванням нових умов співробітництва, а саме розширення ЄС у 2004 році, 21 лютого 2005 року сторони зустрілися в рамках Ради з питань співробітництва та ухвалили двосторонній політичний документ – План дій Україна–ЄС. План дій визначив конкретні зобов'язання України, включаючи заходи щодо зміцнення демократичних інститутів, боротьби з корупцією, реформування економічної структури та розвитку співробітництва з ЄС у галузевих сферах.

Основними цілями Плану дій стали: вступ в СОТ, забезпечення прозорих та демократичних виборів президента і парламентських виборів, реформування податкової системи, підвищення ефективності використання бюджетних коштів, впровадження переговорів щодо спрощеного візового режиму. Основними досягненнями у розвитку відносин за період дії Плану

дій стали: надання Україні статусу країни з ринковою економікою в антидемпінговому законодавстві ЄС; надання Україні права брати участь у формуванні зовнішньополітичних заяв та позицій ЄС; підписання Угоди про спрощення оформлення віз та Угоди про реадмісію осіб; розширення Європейським інвестиційним банком кредитування (Рамкова програма); підписання розширення кредитування (Рамкова угода між Україною та Європейським інвестиційним банком), поглиблення секторального співробітництва, початок переговорів щодо нової базової угоди про вступ до Європейського Союзу²².

Було також розроблено декілька Концепцій державної програми розвитку транскордонного співробітництва, а саме на періоди з 2007 по 2010 рік, з 2011 по 2015 рік, з 2016 по 2020 рік, з 2021 по 2027 рік. Транскордонне співробітництво – спільні дії, спрямовані на встановлення і поглиблення економічних, соціальних, наукових, технологічних, екологічних, культурних і інших відносин між суб'єктами і учасниками таких відносин в Україні і відповідними суб'єктами і учасниками таких відносин із сусідніх держав у межах компетенції, визначеної їх національним законодавством²³. Очікувані результати від впровадження цієї Концепції можна сформулювати як активізацію зовнішньоекономічної діяльності України в партнерстві з європейськими країнами, зменшення територіальних диспропорцій, наближення економічного та соціального рівня розвитку регіонів України до рівня регіонів країн Європейського Союзу.

Задля забезпечення публічності процесів з європейської інтеграції, уряд України розробив та схвалив Державну цільову програму інформування громадськості з питань європейської інтеграції. Вона була затверджена 2 липня 2007 року Постановою Кабінету Міністрів №594. Необхідність такої державної цільової програми пояснювалась низьким рівнем підтримки

²² План дій "Україна - Європейський Союз". Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_693#Text

²³ Про транскордонне співробітництво. Закон України Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-15#Text>

інтеграції України до Європейського Союзу на той момент, а отже необхідністю інформувати населення про проведену роботу в цій галузі. Відповідно до Програми, було запропоновано декілька шляхів для розв'язання проблеми, що постала, а саме:

- застосування механізмів, передбачених національними програмами для інформування громадськості з питань європейської інтеграції.
- проведення масштабної інформаційної кампанії, врахування досвіду країн-кандидатів на вступ до ЄС, зокрема проведення широкомасштабних інформаційних кампаній;
- проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи з метою підвищення громадської підтримки інтеграції до ЄС як процесу внутрішніх реформ, спрямованих на наближення рівня життя в Україні до європейських стандартів.

Серед кроків, які необхідно виконати для досягнення мети Програми, сама ж Державна цільова програма визначає такі:

- використання інтернет-ресурсів, а саме публікація на офіційних сторінках виконавчої влади звітів про співробітництво з Європейським Союзом;
- проведення конференцій з міністерствами, задля конкретизації напрямків євроінтеграційної роботи кожного з них у відповідній сфері державного управління;
- проведення громадських слухань в рамках святкування Дня Європи;
- підтримка інших неурядових організації в їх просвітницькій діяльності з питань євроінтеграції: проведення консультацій, конкурсів серед журналістів на краще висвітлення питань щодо європейських стандартів та цінностей, організація поїздок журналістів до держав-членів ЄС на конкурсній основі;
- розробка та друк додаткових інформаційних матеріалів (листівок, буклетів, плакатів);

- трансляція інформаційних роликів;
- проведення соціологічних досліджень щодо ефективності проведених заходів²⁴.

Звісно, найзнаковішою угодою, що відображає євроінтеграційні прагнення України була і досі залишається Угода про асоціацію. Всі нормативно-правові акти, перелічені та описані тут, тим чи іншим способом наближали підписання цієї Угоди, і от 1 вересня 2017 року вона набула юридичної сили.

В цьому підрозділі ми дослідили нормативно-правове забезпечення євроінтеграційних процесів в Україні з часів незалежності, розглянули їх положення, вияснили необхідність прийняття такої великої кількості внутрішньодержавних актів, програм і концепцій та необхідність підписання міжнародних угод. Отже, європейська інтеграція України закріплена на законодавчому рівні та підтримана рядом нормативно-правових актів, які регулюють політику зближення з Європейським Союзом.

²⁴ Про затвердження Державної цільової програми інформування громадськості з питань європейської інтеграції України на 2008-2011 роки: постанова Кабінету Міністрів України від 02.07.2008 №594. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/594-2008-%D0%BF#Text>

РОЗДІЛ 2

УКРАЇНА НА ШЛЯХУ ДО ЄС В УМОВАХ ЗОВНІШНЬОЇ АГРЕСІЇ ТА СИСТЕМНИХ ПРОБЛЕМ ВНУТРІШНЬОДЕРЖАВНОГО РОЗВИТКУ

2.1. Угода про асоціацію України з ЄС : основні положення, переваги та виклики

Неможливо недооцінити важливість Угоди про асоціацію України з ЄС, та все ж фундаментом партнерства між Україною та Європейським союзом стала інша угода – Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими співтовариствами та їх державами-членами, укладена 14 червня 1994 року. Метою підписання такої угоди стали прагнення створити основи економічного, фінансового, торговельного, науково-технічного, цивільного соціального, культурного співробітництва, а також підтримати Україну, яка на той час недавно здобула незалежність, в її намаганнях зміцнити демократію, економіку та завершити перехід до ринкової економіки.

Тому, вищезгадану Угоду можна назвати «пращуром» більш сучасної Угоди про асоціацію України з ЄС. Переговори щодо підписання більш розширеної угоди розпочалися задовго до її підписання, а саме у березні 2007 року, а головною ціллю стало створення всеосяжної зони вільної торгівлі, адаптація законодавства України до стандартів європейського, доступ українських суб'єктів підприємницької діяльності до внутрішнього ринку Європи. 30 березня 2012 року Україна парафувала узгоджений текст Угоди про асоціацію України з ЄС. Довгі роки Україна тримала курс на євроінтеграцію, проте в листопаді 2013 року українська влада несподівано відмовилась від підписання Угоди. Такі дії з боку глави держави викликали обурення, яке вилилось в масові протести. 21 березня 2014 року, після зміни уряду, в Брюсселі відбулося підписання політичної частини Угоди про асоціацію України з ЄС. Згодом, 27 червня 2014 року підписали економічну

частину. Проте на цьому етапі Угода ще не вступила в силу, оскільки мала пройти ратифікацію. Ратифікація – затвердження верховним органом державної влади міжнародного договору, який з цього моменту набирає юридичної сили для даної держави²⁵. Ратифікація є заключною стадією укладання міжнародних договорів і тут також не пройшло все гладко. Одна з країн, що мала ратифікувати угоду, а саме Нідерланди провела консультативний референдум, за результатами якого 61% голландців висловилися «проти» ратифікації угоди. Варто зазначити що явка на референдум склала лише 32,28% громадян²⁶. Така подія того часу викликала неабиякий резонанс, та нідерландські аналітики і науковці запевняли, що повільна ратифікація пов'язана із внутрішніми проблемами в державі, а не з нелюбов'ю до України. Зважаючи на такі настрої громадян, парламент Нідерландів поставив вимогу надати додаткові гарантії, що угода не дасть права українцям вільно жити та працювати на території Євросоюзу, а також не призведе до додаткових фінансових, безпекових чи інших зобов'язань. Нідерланди ратифікували Угоду про асоціацію України з ЄС в травні 2017 року, після того як на виборах до парламенту перемогла проєвропейська партія.

1 вересня 2017 року після довгого процесу ратифікації всіма 28 державами-членами ЄС «Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» набула повної юридичної чинності.

Угода про асоціацію складається із Преамбули, 486 статей та 44 додатків, офіційний текст розміщується приблизно на 2000 сторінок. Побутує твердження, що Угода є однією з найбільш детальних угод про асоціацію, яку коли-небудь укладав Європейський Союз. Зокрема, Стаття 1 визначає цілі асоціації:

²⁵ Ратифікація. Велика українська енциклопедія. URL: <https://vue.gov.ua/%D0%A0%D0%B0%D1%82%D0%B8%D1%84%D1%96%D0%BA%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F>

²⁶ Eurostat. An official website of the European Union. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat>

«Цілями асоціації є:

а) сприяти поступовому зближенню Сторін, ґрунтуючись на спільних цінностях і тісних привілейованих зв'язках, а також поглиблюючи зв'язок України з політикою ЄС та її участь у програмах та агентствах;

б) забезпечити необхідні рамки для посиленого політичного діалогу в усіх сферах, які становлять взаємний інтерес;

в) сприяти, зберігати й зміцнювати мир та стабільність у регіональному та міжнародному вимірах відповідно до принципів Статуту ООН і Гельсінського заключного акта Наради з безпеки та співробітництва в Європі 1975 року, а також цілей Паризької хартії для нової Європи 1990 року;

г) запровадити умови для посилених економічних та торговельних відносин, які вестимуть до поступової інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС, у тому числі завдяки створенню поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі, як це визначено у Розділі IV («Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею») цієї Угоди, та підтримувати зусилля України стосовно завершення переходу до діючої ринкової економіки, у тому числі шляхом поступової адаптації її законодавства до *acquis* ЄС;

д) посилювати співробітництво у сфері юстиції, свободи та безпеки з метою забезпечення верховенства права та поваги до прав людини і основоположних свобод;

е) запровадити умови для дедалі тіснішого співробітництва в інших сферах, які становлять взаємний інтерес»²⁷.

Угода про асоціацію між Україною та ЄС створює новий тип інтеграції без набуття членства та має певні характерні особливості, а саме: всебічність, обумовленість та комплексність. Всебічність, тобто всеохопність передбачає те, що положення Угоди охоплюють усі сфери відносин між Україною та Європейським Союзом. Обумовленість визначає чіткий взаємозв'язок між виконанням Україною поставлених вимог та поглибленням співпраці з ЄС. В

²⁷ Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

Преамбулі написано, що успішна та сумлінна імплементація цієї Угоди, а також розділення Україною європейських цінностей, буде фундаментом для подальшої політичної асоціації та економічної інтеграції, зближення з ЄС в політичній, економічній та правових сферах²⁸. Досягнення поступової економічної інтеграції України у внутрішній ринок Союзу через створення поглибленої всеосяжної зони торгівлі, приведення національного законодавства до стандартів європейського – ці цілі пояснюють комплексний характер Угоди.

Ознайомлюючись із текстом Угоди, часто зустрічається слово «acquis», що не перекладається для українського примірника. Acquis в перекладі з французької означає «доробок», Acquis ЄС означає надбання європейської інтеграції в економічній, політичній, соціальній та правовій сферах, яке будується на європейських цінностях, що визначені в Угоді. Всі держави-члени Союзу повинні дотримуватись Acquis ЄС, а Україна, підписавши Угоду зобов'язалась забезпечити поступову адаптацію національного законодавства саме до цих Acquis ЄС. Для цього розроблено спеціальний графік. Обсяг Acquis ЄС, який поширюється на Україну в правовому вимірі це акти первинного та вторинного права, правові принципи, спільні цінності та судова практика Союзу. Фактично відповідно до умов Угоди, Acquis ЄС, які Україні необхідно імплементувати практично на рівні з країнами-членами Європейського Союзу. Однак немає встановленого зв'язку між прийняттям Acquis ЄС, асоціацією та безпосереднім вступом до ЄС²⁹.

Текст усієї Угоди поділяється на 7 розділів, кожен з яких відповідає певній сфері співпраці. Так, розділ II має назву «Політичний діалог та реформи, політична асоціація, співробітництво та конвергенція у сфері зовнішньої та безпекової політики». Ця частина Угоди містить чітко сформульовані цілі політичного діалогу, ключовою з яких є запровадження

²⁸ Єгорова В.С. Україна та ЄС: сучасний стан і перспективи розвитку. Юриспруденція: науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2019. №40. URL: <https://vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc40/7.pdf>

²⁹ Савченко В.Ф. Угода про асоціацію України з ЄС – шляхи реалізації переваг. Монографія. 2021. URL: <http://ppeu.stu.cn.ua/article/view/95747/91283>

політичної асоціації України з ЄС, а також визначає форми, в яких відбувається політичний діалог – саміти та засідання ради асоціації. Україна та ЄС зобов'язуються розвивати регулярний політичний діалог на всіх рівнях, зокрема через зустрічі на найвищому рівні між лідерами, а також регулярні консультації з представниками різних органів ЄС і України. Цей діалог спрямований на обговорення питань спільного інтересу, від стабільності й безпеки в регіоні до глобальних питань, таких як кліматичні зміни або правозахисна діяльність. Основним твердженням, що стосується безпекової політики в контексті Угоди є підтвердження того, що Україна та Європейський Союз підтверджують свою відданість принципам поваги до незалежності, суверенітету, непорушності кордонів та державної цілісності. Також положення II розділу передбачають співробітництво та всебічне партнерство стосовно недопущення розповсюдження зброї масового знищення, тероризму, незаконного обігу наркотичних речовин, запобіганню корупції. Передбачається обмін інформацією між спецслужбами у сфері безпекової політики та посилення співпраці для запобігання та реагування на кризові ситуації.

Угода спрямована на поступове зближення України та ЄС у питаннях зовнішньої політики. Це означає, що Україна намагатиметься координувати свої зовнішньополітичні дії з ЄС, зокрема в міжнародних організаціях та у вирішенні регіональних конфліктів. Співпраця у зовнішній політиці передбачає, що Україна буде поступово узгоджувати свою позицію з зовнішньополітичними принципами ЄС, особливо в питаннях, що стосуються миру, безпеки і прав людини.

ЄС надає підтримку Україні в рамках II Розділу Угоди про асоціацію у боротьбі з гібридними загрозами, зокрема в інформаційній сфері. Співпраця включає допомогу у зміцненні медіаграмотності та боротьбі з дезінформацією, що є важливим з огляду на конфлікт на сході України та активну інформаційну війну. В Угоді про асоціацію передбачено залучення

України до програм і місій ЄС, які спрямовані на збереження миру, захист цивільного населення та стабільність у регіоні.

Другий розділ Угоди про асоціацію спрямований на створення умов для тісної політичної і безпекової співпраці між Україною та ЄС. Він закладає основу для розвитку партнерства, яке сприятиме посиленню позицій України на міжнародній арені, зміцненню її внутрішньої стабільності та поступовому зближенню з європейськими стандартами в питаннях безпеки, прав людини та політичної стабільності.

Розділ III «Юстиція, свобода та безпека» складається з 11 статей, що визначають основні напрями взаємодії у відповідній сфері. Фокусується на співпраці у сферах правосуддя, забезпечення правопорядку, а також управління кордонами та міграційними процесами. Цей розділ є ключовим для підтримки правової держави, боротьби з організованою злочинністю та корупцією, а також для забезпечення безпеки громадян. У ньому закладені основи для впровадження реформ і узгодження українського законодавства з європейськими стандартами. Зокрема, цей розділ звертається до верховенства права та основоположних прав і свобод людини. Також значний акцент в цьому розділі зроблено на безпеці, а саме: захисті персональних даних, боротьбі та запобіганню корупції, кіберзлочинності, незаконному обігу наркотичних та інших психотропних речовин і, звісно, запобігання легалізації (відмиванню) коштів. Підвищена увага приділена управлінню міграційними потоками та створенню належних умов праці для працівників, що на законних підставах працюють закордоном. Для цього сторони домовились поглибити співпрацю у сфері міграційної політики задля ефективної імплементації принципу інтегрованого управління кордонами. Угода регулює співпрацю у сфері контролю над міграційними потоками та управління кордонами. ЄС надає технічну підтримку для модернізації українських прикордонних служб, зокрема для зміцнення контролю на зовнішніх кордонах. Україна зобов'язується вдосконалювати процеси надання притулку, забезпечувати належні умови для біженців та дотримання

прав мігрантів. Розділ III містить в собі домовленість, про приєднання України до Римського статуту Міжнародного кримінального суду 1998 року та інших відповідних документів Організації Об'єднаних Націй та Ради Європи за потреби.

Суттєвим досягненням для України в частині впровадження цього розділу Угоди є виконання частини 3 Статті 19, а саме: «3. Сторони зобов'язуються вжити послідовних кроків до встановлення безвізового режиму у відповідний час після створення умов для добре керованого і безпечного пересування людей, визначених у двофазовому Плані дій щодо лібералізації візового режиму, представленого на Саміті Україна - ЄС 22 листопада 2010 року»³⁰. Так, на виконання цієї статті в Брюсселі 17 травня 2017 року за присутності тодішнього президента Петра Порошенка та голови Європейського парламенту Антоніо Таяні було підписано законодавче рішення про лібералізацію ЄС візового режиму для України, яке офіційно вступило в силу 11 червня 2017 року. У вищезгаданому Плані дій щодо лібералізації візового режиму було 2 фази. Перша з них передбачала приведення законодавства та нормативних документів України у відповідність до стандартів Європейського союзу. Під час другої фази необхідно було на практиці впроваджувати оновлене законодавство та забезпечити функціонування відповідно до стандартів ЄС національної практики у сферах, охоплених Планом дій. План дій мав такий вектор вимог:

- забезпечення виконання основоположних прав та свобод людини;
- управління міграційними потоками та міграцією, в тому числі незаконною;
- забезпечення безпеки персональних даних, в тому числі та не виключно, біометричних;
- громадський порядок та безпека.

³⁰Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

Тож після того як Україна забезпечила виконання цих умов, Європейський парламент схвалив відповідну законодавчу пропозицію. 521 член Європарламенту своїм голосом підтримав Україну, 75 – виступали проти, а ще 36 утримались від голосування. Для громадян нашої держави отримання «безвізу» звісно має позитивні наслідки, а саме вільне пересування країнами Шенгенської зони, омріяне фундаментальне право вільного пересування. Окрім таких очевидних переваг ми також отримали поживлення перевезень, розвиток туризму та бізнесу, можливість вільно інтегруватися в європейську культуру і наявність біометричних паспортів, що є значно більше захищеними від їх попередників.

Третій розділ Угоди про асоціацію закладає основи для зміцнення системи правосуддя, підвищення безпеки та захисту прав людини в Україні. Він сприяє глибоким реформам у правоохоронній та судовій системах і дозволяє Україні наблизитися до європейських стандартів у галузях боротьби з корупцією, злочинністю, міграційною політикою та кібербезпекою.

Ця співпраця є важливою для підвищення рівня довіри до України як до партнера ЄС, забезпечення безпеки в регіоні та сприяння загальній інтеграції країни в європейське правове поле.

Однією із найбільших та найцікавіших, на мою думку, розділів є Розділ IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею». Саме цей розділ передбачає створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, що відкрило вітчизняним суб'єктам господарювання дорогу на внутрішній європейський ринок. Цей розділ став основою економічного співробітництва та здійснення реформ у сфері торгівлі, бізнесу та інвестиційного клімату. Розділ також охоплює всі аспекти торговельних відносин, включаючи зниження мит, усунення торгових бар'єрів, регулювання митних процедур і гармонізацію українських стандартів з європейськими. Створення такої зони є важливим кроком для інтеграції України до єдиного європейського ринку.

Один з важливих аспектів цього розділу – гармонізація українських стандартів якості продукції з європейськими нормами, тобто відповідність фітосанітарним стандартам та технічним нормам, особливо у сферах безпеки харчових продуктів, охорони здоров'я тварин і рослин. Це дозволяє українським виробникам безперешкодно постачати свою продукцію до країн ЄС. Угода передбачає поступове впровадження європейських технічних регламентів і стандартів, що потребує адаптації національної інфраструктури якості.

Відповідно до положень цього Розділу, стосунки між Україною та ЄС в питаннях, що стосуються торгівлі товарами та послугами, докорінно змінилися. Так, стаття 29 передбачає зменшення або ж навіть і скасування ввізного мита, у темпах визначених в спеціально складеному графіку, що є додатком до Угоди. Проте для забезпечення процесу вільної торгівлі окрім заходів з регулювання митної політики, необхідно було також гармонізувати заходи контролю, що провадяться митними службами України та Європейського Союзу, а саме максимально спростити «формальності», які вимагаються відносно товарів, які надходять від іншої сторони.

В Розділі IV порушується питання наближення законодавства України з питань державних закупівель до стандартів відповідного законодавства ЄС. Традиційно вважається, що такі заходи необхідні для ефективної боротьби з корупцією. Але не менш важливим є те, що стандарти державних закупівель Європейського Союзу створюють таку важливу для ринкової економіки конкуренцію задля отримання найвигіднішої пропозиції за найнижчу ціну. Відповідно до Угоди, гармонізація національного законодавства відбувалася протягом 7 років (2016 – 2022 роки), а бажаним результатом таких дій було відкриття ринків державних закупівель для Сторін.

Угода зобов'язує Україну створити ефективну систему контролю за конкуренцією, щоб запобігати монополізації ринку і недобросовісній конкуренції. Також Україна повинна дотримуватися принципів прозорості у наданні державної допомоги, яка може впливати на конкуренцію. Це включає

підтримку підприємств через державні субсидії, що повинно бути врегульовано відповідно до європейських норм.

Крім того, Угода про асоціацію вимагає від України гармонізувати своє законодавство у сфері інтелектуальної власності з європейськими стандартами, включаючи авторські права, товарні знаки, патенти тощо. Це також сприяє залученню інвестицій в Україну, оскільки надійний захист інтелектуальної власності є важливим для міжнародного бізнесу.

Угода приділяє увагу сталому розвитку, встановлюючи правила, які підтримують екологічно безпечну торгівлю та відповідальні виробничі практики. Це включає дотримання екологічних стандартів, захист прав працівників та відповідальність перед суспільством. Україна та ЄС зобов'язуються співпрацювати в питаннях захисту довкілля, трудових прав та інших аспектів сталого розвитку.

Четвертий розділ також передбачає лібералізацію торгівлі послугами між Україною та ЄС. Це стосується таких секторів, як транспорт, телекомунікації, фінансові послуги, а також професійні послуги, такі як юридичні та бухгалтерські. Лібералізація дозволяє українським компаніям розширювати свою діяльність на ринку ЄС, а європейським компаніям — надавати послуги в Україні.

Четвертий розділ Угоди про асоціацію є стратегічно важливим для економічного розвитку України, оскільки забезпечує доступ до ринку ЄС та створює сприятливі умови для розвитку підприємництва та експорту. Запровадження європейських стандартів допомагає підвищити конкурентоспроможність української продукції, покращити інвестиційний клімат і підвищити рівень захисту споживачів. Ефективна реалізація цього розділу потребує значних реформ і зусиль, однак вона відкриває для України нові можливості економічної інтеграції з Європейським Союзом.

П'ятий розділ Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, який називається "Економічне та галузеве співробітництво", охоплює широкий спектр напрямків співпраці між Україною та ЄС,

спрямованих на поступове інтегрування України в європейський економічний простір. Цей розділ стосується різних галузей економіки, від енергетики і транспорту до охорони навколишнього середовища і соціальної політики, а також сприяє запровадженню європейських стандартів у відповідних секторах. Основна мета розділу – підтримка України в модернізації та реформуванні галузей, які є критично важливими для її економічного розвитку та стійкості.

Основні напрямки п'ятого розділу:

– енергетика. Співробітництво у сфері енергетики є одним із ключових напрямків, де Україна і ЄС ставлять за мету забезпечення енергетичної безпеки, диверсифікації джерел енергії та інтеграції української енергетичної системи в європейський ринок. Україна зобов'язується адаптувати своє енергетичне законодавство до стандартів ЄС, зокрема в газовій, нафтовій і електроенергетичній галузях. Також приділяється увага питанням енергоефективності, розвитку відновлюваних джерел енергії та підвищення стійкості енергосистеми;

– транспорт і транспортна інфраструктура. Угода передбачає розвиток сучасної транспортної інфраструктури та покращення сполучень між Україною і країнами ЄС. Це включає модернізацію автомобільних, залізничних, морських і авіаційних перевезень, а також безпеку на транспорті. Україна і ЄС співпрацюють над адаптацією національних стандартів в галузі транспорту до європейських вимог, що дозволяє Україні інтегруватися в єдину європейську транспортну мережу.

– охорона довкілля. Україна зобов'язується підвищувати рівень екологічної безпеки, що включає зменшення забруднення повітря і води, управління відходами, захист біорізноманіття та боротьбу зі змінами клімату. ЄС надає підтримку Україні у впровадженні природоохоронних заходів, що передбачає гармонізацію екологічних стандартів з європейськими, зокрема у сфері управління водними ресурсами, поводження з хімічними речовинами та промисловими викидами.

– підтримка малого і середнього бізнесу. Угода включає заходи для сприяння розвитку малого та середнього бізнесу в Україні, оскільки він є важливим двигуном економіки. ЄС підтримує Україну в поліпшенні бізнес-клімату, надає технічну і фінансову допомогу для малого й середнього бізнесу. Метою є підвищення конкурентоспроможності українського бізнесу на європейському ринку, полегшення доступу до фінансування та створення можливостей для інноваційного розвитку.

– соціальна політика та трудові відносини. Співпраця в соціальній сфері спрямована на підвищення стандартів життя громадян України, зокрема через вдосконалення систем соціального захисту та умов праці. Україна і ЄС співпрацюють для забезпечення рівних прав на робочому місці, захисту трудових прав і соціальної справедливості. Також акцентується увага на реформуванні ринку праці та покращенні умов праці відповідно до європейських стандартів.

– фінансове співробітництво та управління державними фінансами. Підвищення прозорості та ефективності управління державними фінансами є важливим елементом цього розділу. ЄС надає підтримку Україні у розробці механізмів, які сприятимуть ефективному управлінню бюджетом, запобіганню фінансовим порушенням та підвищенню прозорості державних закупівель. Співпраця у цій сфері також включає покращення стандартів корпоративного управління, підвищення прозорості фінансової звітності та моніторинг ефективності фінансових інститутів.

– співпраця у науково-технічній сфері. П'ятий розділ передбачає розвиток науково-дослідної та інноваційної діяльності через участь України в європейських наукових програмах. Українські науковці та дослідники отримують можливість брати участь у європейських проєктах, що сприяє інтеграції наукової спільноти в загальноєвропейський простір. Це відкриває можливості для обміну знаннями, доступу до сучасних технологій та розвитку інновацій в Україні.

П'ятий розділ Угоди про асоціацію забезпечує широке економічне та галузеве співробітництво між Україною та ЄС, спрямоване на модернізацію різних секторів економіки. Він підтримує структурні реформи, сприяє впровадженню європейських стандартів у ключових галузях і закладає підґрунтя для сталого економічного зростання України. Ефективна реалізація цього розділу є важливим кроком до інтеграції України в єдиний європейський економічний простір і підвищення якості життя її громадян.

Шостий розділ Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, названий "Фінансова співпраця та протидія шахрайству", визначає умови та механізми фінансової підтримки України з боку ЄС, а також передбачає заходи для забезпечення прозорості та ефективності використання цих коштів. Мета цього розділу — сприяти економічному розвитку України через фінансову допомогу та технічну підтримку, а також забезпечити належний контроль над фінансовими потоками для запобігання шахрайству та корупції. В межах цього Розділу Європейський Союз надає Україні фінансову підтримку для реалізації реформ, передбачених Угодою про асоціацію. Це включає гранти, кредити, а також програми технічної допомоги для конкретних секторів, таких як освіта, охорона здоров'я, енергетика, інфраструктура, а також розвиток малого та середнього бізнесу. Фінансова допомога спрямована на підтримку реформ, що сприяють європейській інтеграції України, зміцненню її економічної стійкості, покращенню умов життя та модернізації ключових галузей. Угода встановлює чіткі вимоги до використання коштів, наданих ЄС, для забезпечення їх прозорого та цільового використання. Україна зобов'язується розробити системи контролю, що гарантують належний моніторинг витрат і забезпечують відповідальність за розподіл ресурсів.

Розділ передбачає запровадження дієвих механізмів для боротьби з корупцією та шахрайством у процесі використання фінансової допомоги. ЄС надає Україні підтримку для створення і зміцнення антикорупційних органів, які відповідають за запобігання зловживанням бюджетними коштами.

Україна зобов'язана запровадити надійні механізми контролю та звітності, зокрема в рамках Національного агентства з питань запобігання корупції, а також інших правоохоронних органів. Залучаються незалежні організації для аудиту та моніторингу, які контролюють ефективність використання коштів і звітують про це перед ЄС.

Угода передбачає регулярне звітування про досягнуті результати, ефективність впроваджених програм і відповідність витрачених коштів запланованим цілям. Це дозволяє контролювати прогрес України у реалізації реформ та підвищувати ефективність фінансової співпраці. Українська сторона повинна забезпечувати повну прозорість у звітності, щоб ЄС мав можливість оцінити ефективність наданої допомоги і її вплив на економічний та соціальний розвиток країни.

Шостий розділ Угоди про асоціацію спрямований на підтримку реформ в Україні через надання фінансової допомоги та забезпечення надійних механізмів контролю для запобігання шахрайству та корупції. Він є ключовим для збереження довіри між Україною та ЄС, адже прозорість і ефективне управління коштами сприяють сталому розвитку країни, модернізації її економіки та підвищенню рівня життя населення.

Сьомий розділ Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, який має назву «Інституційні, загальні та прикінцеві положення», регулює правові та адміністративні аспекти виконання угоди. Цей розділ визначає механізми управління, контролю і координації процесів, пов'язаних з імплементацією Угоди про асоціацію. У ньому закладено правила щодо створення спільних органів, які контролюють виконання угоди, забезпечують координацію співпраці між Україною та ЄС і вирішують можливі спори. Основні положення сьомого розділу:

а) Створення спільних органів. Для ефективної імплементації угоди створюються спеціальні спільні органи, які забезпечують моніторинг виконання положень угоди та координацію співпраці. Основні з них:

1) Рада асоціації – вищий орган, що складається з представників ЄС і України. Вона ухвалює рішення та дає рекомендації щодо виконання угоди, а також має право вносити зміни в її додатки та протоколи.

2) Комітет асоціації – допоміжний орган, що підтримує роботу Ради асоціації. Він займається більш деталізованими питаннями реалізації угоди на рівні робочих груп і підкомітетів;

3) Парламентський комітет асоціації – платформа для діалогу між членами Європейського парламенту та Верховної Ради України. Його мета – сприяти політичному співробітництву та розвитку зв'язків між парламентарями;

4) Комітет громадянського суспільства – орган, який забезпечує участь громадських організацій у процесі асоціації. Він сприяє розвитку демократії та громадянського суспільства, підвищуючи прозорість процесу імплементації угоди³¹;

б) моніторинг та оцінка виконання угоди. Сьомий розділ встановлює механізми моніторингу та оцінки того, як Україна впроваджує положення угоди. Це включає регулярні зустрічі, обмін інформацією та підготовку звітів для відстеження прогресу. Рада асоціації і Комітет асоціації розглядають успіхи і виклики у виконанні угоди та можуть вживати відповідних заходів, щоб забезпечити належну імплементацію;

в) механізм вирішення спорів. Угода передбачає спеціальний механізм для вирішення спорів, які можуть виникати у процесі її виконання. Якщо виникають розбіжності щодо інтерпретації чи застосування угоди, сторони намагаються вирішити їх через консультації та переговори. У разі, якщо спір не вдається вирішити таким чином, питання може бути передане на розгляд арбітражного комітету, рішення якого є обов'язковим для обох сторін;

г) правові аспекти імплементації угоди. Угода передбачає, що її положення мають бути належним чином імплементовані в національне

³¹ Представництво Європейського Союзу в Україні. Офіційний вебсайт Європейського Союзу. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine_uk?s=232

законодавство України, щоб забезпечити їх практичне застосування. Крім того, Україна бере на себе зобов'язання поступово узгоджувати своє законодавство з європейськими нормами та стандартами у визначених сферах, що є важливим для інтеграції з європейським ринком;

б) прикінцеві положення. Сьомий розділ також включає положення щодо термінів дії угоди, умов її перегляду та можливого внесення змін. Угода укладається на невизначений термін, однак будь-яка зі сторін може припинити її дію за певних умов, про що необхідно повідомити заздалегідь.

Сьомий розділ Угоди про асоціацію між Україною та ЄС забезпечує правову та інституційну основу для успішної імплементації всіх положень угоди. Він гарантує, що співпраця між Україною та ЄС здійснюватиметься на високому рівні прозорості та підзвітності, а також передбачає ефективні механізми для розгляду спорів та оцінки результатів співробітництва. Цей розділ допомагає забезпечити стабільність і передбачуваність у відносинах між Україною та ЄС, сприяючи їхньому подальшому зближенню.

Стаття 474 Угоди про асоціацію передбачає, що Україна згідно з цілями, визначеними статтею 1, поступово буде здійснювати адаптацію законодавства до права ЄС з детальним графіком імплементації від 2 до 10 років.

Адаптація законодавства – це досягнення високого ступеня відповідності української правової системи до європейської, з урахуванням вимог, що висуваються Європейським Союзом до держав, що бажають стати його учасниками.

Адаптація може здійснюватись у такі способи:

– уніфікація. Існують певні сфери законодавства, де ЄС має виключну компетенцію, тобто національне законодавство замінюється законодавством ЄС;

– гармонізація. Національне законодавство повинно відповідати цілям, визначеним в європейських нормативно-правових актах, проте держава має

право визначати як вона технічно регулюватиме це питання в межах, передбачених актом ЄС;

– координація. Передбачає взаємодію та обмін інформацією між державами-членами, укладення між ними угод, що стосуються певних питань.

Кінцевою метою адаптації законодавства є саме гармонізація³².

Відповідно до Загальнодержавної програми, процес адаптації законодавства складається з декількох послідовних етапів:

– визначення актів *acquis*, що регулюють правовідносини у відповідній сфері;

– переклад визначених європейських нормативно-правових актів українською мовою;

– здійснення комплексного порівняльного аналізу;

– розроблення рекомендацій стосовно гармонізації законодавства України з *acquis*;

– проведення політичного, економічного та соціального аналізу наслідків реалізації рекомендацій, визначення переліку законопроектних робіт;

– підготовка проектів законів та інших нормативно-правових актів, включених до переліку законопроектних робіт та їх прийняття;

– моніторинг виконання.

Станом на кінець 2022 року загальний прогрес виконання Україною зобов'язань, передбачених Угодою, становить лише трохи більше половини. Такий повільний прогрес обумовлений низкою причин та викликів, зокрема війною в державі, що має негативний вплив на впровадження реформ. Крім того, такими викликами є:

³² Костюченко Я.М. Угода про асоціацію з ЄС у національному правопорядку України. Підприємництво, господарство і право. міжнародне право: загальноукраїнський науково-практичний господарсько-правовий журнал. 2019. №6. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/6/67.pdf>

– складність реформ. Впровадження нових стандартів і законодавства потребує значних зусиль та часу, а також фінансових і людських ресурсів. Це часто стає викликом, особливо в умовах обмежених ресурсів і протидії з боку деяких політичних груп;

– стійкість до корупції. Успішне виконання реформ потребує ефективної боротьби з корупцією, однак на практиці це залишається значною перешкодою;

– конкуренція з європейськими товарами. Поглиблена і всеохопна зона вільної торгівлі передбачає доступ європейських товарів на український ринок, що може створити конкуренцію для місцевих виробників. Це потребує їх адаптації та модернізації, що також вимагає інвестицій;

– ризик соціальних реформ. Деякі реформи можуть спричинити певний тиск на соціальні структури, оскільки передбачають скорочення субсидій та інші заходи, що не завжди підтримуються населенням;

– безпека та геополітичні ризики. Процес євроінтеграції супроводжується протидією з боку росії, яка розглядає зближення України з ЄС як загрозу своїм інтересам і реагує економічними, інформаційними та військовими методами³³.

Проте навіть попри війну, Україна продовжує робити кроки, яких вимагає Угода про асоціацію.

Отже, Угода про асоціацію між Україною та ЄС, підписана в 2014 році, стала визначною подією у процесі європейської інтеграції України. Вона створила правову основу для поглибленої політичної, економічної та культурної співпраці, наблизила українське законодавство до стандартів ЄС і відчинила двері для ширшого доступу до європейського ринку. Угода про асоціацію з ЄС – це важливий крок для України на шляху до європейського майбутнього, що надає великі можливості для економічного розвитку, покращення якості життя та реформування ключових державних інституцій.

³³ Шнирков О.І. Передумови та наслідки створення поглибленої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*: збірка наукових праць. 2011. № 97. URL: <http://surl.li/innnqp>

Однак для успішного виконання зобов'язань необхідні рішучі дії, залучення громадянського суспільства та активна боротьба з корупцією.

2.2 Процес імплементації Угоди про асоціацію: напрями і стан реалізації секторальної інтеграції

Імплементація – це здійснення, виконання державою норм міжнародного права. Цей етап дозволяє оцінити стан впровадження органами влади законодавства, що було гармонізовано, щоб компетентні органи могли здійснювати свої повноваження, приймати рішення відповідно до нормативно-правових актів, наближених до вимог правових актів Європейського Союзу.

Оскільки Угода про асоціацію має досить багато розділів і статей та відповідно багато секторів для впровадження, які потребували змін, аналізувати та оцінювати імплементацію Угоди необхідно також секторально.

Відповідно до положень Статті 6 «Діалог та співробітництво з питань внутрішніх реформ», внутрішня політика повинна ґрунтуватись на принципах стабільності і дієвості демократичних інституцій, а також на принципі верховенства права. Як відомо, система державного управління України до проведення реформи була такою, що її фундаментальні положення були закладені ще в часи радянської України. 24.06.2016 року Кабінет міністрів України видав розпорядження, яким схвалив Стратегію реформування державного управління в Україні на період до 2021 року, це і поклало початок змінам в цій сфері. Ця Стратегія передбачала досягнення таких цілей в сфері державного управління:

- вдосконалення та доопрацювання нормативно-правової бази, що регулює відносини в сфері державної служби; контроль за її дотриманням та ефективним впровадженням;
- створення системи класифікації посад державної служби;
- розвиток ефективної та дієвої системи управління кадрами на державній службі, посилення ролі Національного агентства з питань державної служби в цьому питанні;

– реформа професійного навчання державних службовців, в тому числі в питанні володіння англійською мовою;

– реформування системи оплати праці державних службовців з метою її конкурентоспроможності.

В 2021 році закінчився період, в якому мали здійснитись реформи, передбачені вищезазначеною Стратегією, тож ми можемо оцінити повноту досягнення поставлених нею цілей. Одним із кроків до досягнення поставлених цілей була розробка законопроекту щодо внесення змін до чинного Закону України «Про державну службу» в частині удосконалення процедури вступу, проходження та припинення державної служби. Цей проєкт підготувало Національне агентство з питань державної служби як захід, що сприяє розвитку та ефективному управлінню людськими ресурсами (кадрами) в органах державної влади.

На виконання цілей цієї Стратегії також було розроблено та схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України № 622-р від 27.05.2020 року Концепцію реформування системи оплати праці державних службовців. Відповідно до положень цієї Концепції строк її реалізації визначено в межах 2020–2022 років. Як сьогодні відомо, фактичне впровадження норм цього документу відбулось в січні 2024 року на підставі введення в дію Закону України «Про державний бюджет України на 2024 рік». Необхідність проведення такої реформи пояснюється тим, що згідно з аналітичними даними Національного агентства з питань державної служби, заробітна плата державних службовців складалась більше ніж на 50% з варіативних, тобто заохочувальних виплат. Рішення про призначення або ж припинення такого виду виплат приймає керівник державного органу в межах затверджених кошторисних призначень. Досить часто такі надбавки і премії виплачувались не за результати виконаної роботи, а відповідно до суб'єктивного ставлення керівника до того чи іншого підлеглого.

Дослідження незалежного аналітично-адвокаційного центру «Український центр європейської політики» висвітлюють такі дані щодо

підсумків періоду виконання Стратегії: «Цільові значення було досягнуто у 12 індикаторах з 21, що становить 57%. Виконання плану заходів було реалізовано більше ефективно, а саме з 69 заходів було реалізовано 60, що становить 87%»³⁴. Тож відповідно до загальних досягнутих результатів було прийнято рішення про необхідність продовження реформування сфери державного управління. Так, 21 липня 2021 року Кабінет Міністрів України видав розпорядження № 831, яким було ухвалено нову Стратегію реформи державного управління на 2022–2025 роки.

Виконання вимог Статті 7 Угоди про асоціацію з 24 лютого 2022 року стало для України як ніколи важливим, оскільки ця стаття стосується зовнішньої та безпекової політики. Положення цієї статті констатують відданість принципам незалежності і територіальної цілісності, непорушності кордонів. Глибина співпраці України та ЄС в початком повномасштабного вторгнення вийшла далеко за рамки Угоди та Плану заходів з її реалізації. Сьогодні крім затверджених пріоритетних заходів, сторони співпрацюють в безпекових питаннях, сфокусованих на накладенні санкцій проти російської федерації, а також притягненні її до відповідальності за вчинені воєнні злочини.

Попри єдність Європейського Союзу в питанні засудження агресії на територіальну цілісність України російською федерацією, не можна казати про абсолютний прогрес виконання Угоди про асоціацію в сфері зовнішньої, безпекової та оборонної політики. У зв'язку із веденням бойових дій на території нашої держави деякі положення навіть зазнали відкату назад від уже досягнутих результатів – наприклад, сфера військово-технічного співробітництва зазнала негативного прогресу, так як в 2022 році було призупинено дію Закону України «Про оборонні закупівлі».

Відповідно до даних аналітичного звіту Європейського Союзу про виконання Україною своїх зобов'язань за Угодою про асоціацію,

³⁴ Україна та Угода про асоціацію: моніторинг виконання. Український центр Європейської політики. URL: https://ucerp.org.ua/wp-content/uploads/2023/08/final_report_aa_ucerp_2023_ukr.pdf

законодавча база за статтею 16 «Співробітництво у сфері міграції, притулку та управління кордонами» включає правила возз'єднання сімей, загальну схему та окремі категорії трудової міграції, а також адміністративні штрафи для роботодавців, якщо їхні працівники не мають дозволу на працевлаштування. Ці правила частково узгоджені із законодавством ЄС. В'їзд з метою возз'єднання сім'ї та з метою працевлаштування здійснюється в межах імміграційної квоти. Не існує спеціального законодавства щодо в'їзду студентів і дослідників з третіх країн. Не існує також спеціального законодавства про довгострокове проживання, єдину процедуру або єдиний дозвіл на роботу чи проживання. Існує законодавство про добровільне і примусове повернення, включаючи принцип не примусового повернення. Процедура добровільного повернення використовується рідко через брак фінансування. Відсутні правила щодо зобов'язань перевізників, які перевозять іноземців в Україну³⁵.

Розділ III Угоди про асоціацію містить статтю 27 під назвою «Боротьба зі злочинністю та корупцією». В період з 2014 року почала вестися активна робота над вдосконаленням існуючого антикорупційного законодавства, усуненні правових колізій, реформуванні та створенні нових антикорупційних органів. Таким чином, одним із найбільших досягнень України в сфері запобігання корупції є розробка та затвердження Антикорупційної стратегії на 2021-2025 роки, яке відбулось 20.06.2022 року шляхом ухвалення Закону України «Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки». Проект даної Стратегії високо оцінили чиновники Європейського парламенту.

В рамках заходів з запобігання та боротьби із корупцією було вжито низку заходів, а саме:

– ухвалення Закону України «Про запобігання корупції» 14.10.2014 року, яким визначено повноваження новоствореного органу – Національного

³⁵ Commission Analytical report on Ukraine's alignment with the EU acquis. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/commission-analytical-report-ukraines-alignment-eu-acquis_en

агентства з питань запобігання корупції», а також визначено відповідальність за корупційні та пов'язані із корупцією правопорушення; розроблено механізми запобігання корупції і захисту викривачів корупційних правопорушень;

- створення в 2014 році Національного антикорупційного бюро України (НАБУ), яке займається корупційними злочинами високопосадовців та ухвалення відповідного закону;

- створення Спеціалізованої антикорупційної прокуратури в 2015 році;

- створення Вищого антикорупційного суду України в 2018 році.

Оцінюючи антикорупційну політику в Україні до 2019 року, можна стверджувати, що в цей період відбувалось зміцнення нормативно-правової бази з питань запобігання та протидії корупції, а також створювалась велика мережа антикорупційних органів. Проте втілення усіх напрацювань не стало таким самим активним, як розробка законів. Серед основних причин незавершеності антикорупційної реформи в Україні, є брак політичної волі та бажання уряду контролювати новостворені незалежні антикорупційні органи. На графіку ми можемо спостерігати зміни індексу сприйняття корупції в Україні за даними Transparency International Україна (рис. 2.1)³⁶.

³⁶ Джерело даних: Індекс сприйняття корупції. Transparency International Україна. URL: https://ti-ukraine.org/ti_format/doslidzhennya/cpi/

Рис. 2.1 - Індекс сприйняття корупції в Україні за період 2013-2023 років

В 2023 році індекс сприйняття корупції в Україні 36 становить балів, тоді як в році 2013 році, 10 років тому, становив 25 балів за результатами досліджень глобальної антикорупційної неурядової організації. Отже, рівень сприйняття корупції в Україні за 10 років зменшився на 11 балів, що є досить позитивним показником, проте дуже далеким від бажаного.

Найбільші результати виконання Угоди про асоціацію Україна показала у сфері торгівлі і питань, пов'язаних з торгівлею, яким присвячено IV розділ зазначеної Угоди. Серед низки питань, які регулює цей розділ Угоди надзвичайно важливим є питання імплементації в Україні Митного кодексу Європейського Союзу, проте саме цей сектор було впроваджено фрагментально. Так, удосконалена процедура оскаржень рішень митних органів стосується не всіх рішень в цілому, а лише окремих видів рішень, хоча умови Митного кодексу ЄС з цього приводу не передбачає таких виключень. «Аналогічно на даний час концепція «митного боргу» поширюється тільки на процедуру спільного транзиту (на умовах Конвенції про процедуру спільного транзиту), для інших випадків (наприклад,

виникнення митного боргу при нарахуванні зобов'язань митницею за результатами перевірки) цей інститут не імплементовано», зазначає Олександра Булана в праці «Україна та Угода про асоціацію: моніторинг виконання»³⁷.

Дискутуючи про реформу митниці в Україні, найбільшим досягненням доцільно назвати здійснення процедури прийняття України до Конвенції про процедуру спільного транзиту. Конвенція передбачає застосування єдиних правил та вимог до декларування та контролю за транзитними товарами для 36-ти її договірних сторін, а також використання їх спільного ІТ-продукту NCTS. NCTS – New Computerized Transit System, необхідність та зручність її використання полягає в тому, що ця система налагоджує обмін інформацією про етапи митного оформлення транзиту товарів з використанням електронних повідомлень в режимі реального часу між усіма державами, що ратифікували у себе відповідну Конвенцію, а також підвищує ефективність використання механізму аналізу ринків³⁸.

Значних досягнень в адаптації acquis Європейського Союзу в національні реалії було досягнуто також і в сфері державних (публічних) закупівель. Законодавство, процедура проведення, а також самі принципи закупівель, де замовником виступає держава або місцеве самоврядування зазнало значних змін, які розпочалися в 2014 році. На думку Сергія Яременка, експерта з питань публічних закупівель, Україна досягла таких результатів у виконанні Плану заходів з виконання Угоди про асоціацію в цій сфері: 58,8% досконале виконання Плану заходів; 31,4% просунуте виконання; 2% заходів з Плану залишились на ранній стадії реалізації; 7,8% запланованих заходів ще навіть не розпочались.

Перший крок в сучасну реформу закупівель здійснив колишній Міністр економіки України Павло Шеремета. Він вніс зміни в базовий Закон України

³⁷ Україна та Угода про асоціацію: моніторинг виконання. Український центр Європейської політики. URL: https://ucerp.org.ua/wp-content/uploads/2023/08/final_report_aa_ucerp_2023_ukr.pdf

³⁸ Кваша О.С., Синякова А.В. Україна та ЄС: перспективи інтеграції в сучасних умовах. Міжнародні економічні відносини та світове господарство: Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2019. №23. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/23_1_2019ua/25.pdf

«Про здійснення державних закупівель», оскільки він містив велику кількість корупційних ризиків, а також понад 40 виключень з правил, що давали змогу державним замовникам не публікувати більшість інформації, яка має бути в публічному доступі. Проте незважаючи на амбітність міністра, цей Закон не став проривом у сфері здійснення публічних закупівель. По-справжньому реалізація реформи розпочалась у 2015 році з презентацією електронного майданчика Prozorro, яку розробили українські активісти спільно з соціально відповідальним бізнесом, міжнародними експертами та представниками українських органів влади. 1 квітня 2016 року набрав чинності Закон України «Про публічні закупівлі», який зобов'язав усіх замовників проводити закупівлі в електронному форматі, що мало сприяти принципам прозорості, конкурентності, неупередженості і професійності здійснення закупівель, а також відповідало «дорожній карті» і Плану заходів.

Немає жодної сфери життя держави, на яку б не вплинув воєнний стан, тож сфера публічних закупівель не є виключенням. 12 жовтня 2022 року уряд ухвалив Постанову №1178 «Про затвердження особливостей здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг для замовників, передбачених Законом України “Про публічні закупівлі”, на період дії правового режиму воєнного стану в Україні та протягом 90 днів з дня його припинення або скасування», яка в певному сенсі відкотила позитивні досягнення реформи назад. Наразі ми знову маємо більше виключень з правил, коли замовники мають право не публікувати інформацію та не дотримуватись тендерних процедур. Проте варто розуміти, що такі зміни необхідні для національної безпеки держави у період воєнних дій³⁹.

Співпраця України та Європейського Союзу в рамках Угоди про асоціацію поширюється також і на сферу енергетики. Зокрема, це стосується таких галузей як електрична енергія, ядерна безпека та відновлювальні джерела енергії.

³⁹ Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2023 рік. Єдиний вебпортал органів виконавчої влади. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/yevropejska-integraciya/vikonannya-ugodi-pro-asociaciyu/zviti-pro-vikonannya-ugodi-pro-asociaciyu>

Метою співпраці в сфері електроенергії є інтеграція України до європейського енергетичного ринку задля енергетичної ефективності, безпеки та розвитку інфраструктури. До початку повномасштабного вторгнення на українському ринку електричної енергії спостерігалось явище «товарного» надлишку, тобто пропозиція електропостачальників значно перевищували попит споживачів. 24 лютого 2022 року Україна від'єдналась від енергосистеми росії та білорусі, попри те що приєднання до енергетичної системи континентальної Європи ENTSO-E мало відбутись аж наприкінці 2022 року. У зв'язку із збройною агресією, енергосистема України та Європи об'єдналась значно швидше, а саме – 16 березня 2022 року.

В сфері відновлювальної енергії, згідно з затвердженою дорожньою картою та розробленим Планом заходів в Україні має бути ратифікована Директива Європейського Союзу стосовно сприяння використанню відновлювальних джерел енергії. На виконання цього плану, уряд розробив та затвердив Розпорядженням Кабінету міністрів України №761-р від 13.08.2024 року Національний план дій з відновлювальної енергетики до 2030 року.

Національний план є документом стратегічного планування, що визначає вектор розвитку у відповідній галузі. Ключовими завданнями Плану є:

- недопущення посилення залежності енергетики України від зовнішніх постачальників;
- декарбонізація економіки;
- зменшення використання традиційних енергетичних джерел;
- розвиток біоенергетики;
- зменшення рівня викидів парникових газів на 35% порівняно з 1990 роком.

Виконання цих завдань інтегрує національні реалії до стандартів відновлювальних джерел енергії Європейського Союзу, а також слугує інструментом протидії енергетичному терору, якому піддалась Україна⁴⁰.

Глава 4 п'ятого Розділу Угоди носить назву «Оподаткування» та містить 6 статей, що охоплюють такі питання, як покращення управління в сфері оподаткування, зниження можливостей для ухилення від сплати податків, посилення контролю в сфері шахрайства та контрабанди підакцизними товарами. Наразі, перелік товарів, що є підакцизними в Україні дещо ширший ніж цього вимагає законодавство Європейського Союзу, проте можна стверджувати, що список підакцизних товарів все ж формально відповідає *acquis*.

Було приведено у відповідність ставка акцизного податку на пиво, уніфіковано структуру акцизів на тютюнові вироби, що зафіксовано в змінах до Податкового кодексу України. Крім того, сфера оподаткування зазнає змін і в питаннях реорганізації податкових органів та власне податкової системи. Так, 29.01.2021 року Верховна Рада України ухвалила Закон України, відповідно до якого ліквідували податкову міліцію, зокрема як орган боротьби з економічною злочинністю. Натомість створили Бюро економічних розслідувань, яке отримало відповідні повноваження.

Процес імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС охоплює низку важливих напрямів, які спрямовані на секторальну інтеграцію України в європейське економічне, правове, енергетичне та інші середовища. Кожен з цих напрямів передбачає адаптацію українського законодавства до європейських норм і стандартів, а також глибокі реформи, що забезпечать узгодженість політики і практик. Імплементація Угоди про асоціацію є складним та довготривалим процесом, який охоплює численні сектори та вимагає значної адаптації до європейських стандартів. Попри виклики, Україна поступово інтегрується в європейський економічний та правовий

⁴⁰ Герасим Ю.Й. Аналіз національної системи стандартизації і сертифікації у контексті угоди про асоціацію України та ЄС. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право: науковий журнал*. 2015. №3. URL: <http://surl.li/lqnyuj>

простір, що є важливим кроком для забезпечення демократичного та економічного розвитку країни.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ НАБУТТЯ УКРАЇНОЮ ПОВНОЦІННОГО ЧЛЕНСТВА В ЄС

3.1 Нова спеціальна процедура приєднання України як держави-кандидата до ЄС : ініціювання та вимоги європейських інституцій щодо її реалізації

Відносини між Україною та ЄС є важливою складовою зовнішньої політики нашої держави. Ще на початку 1990-х років наша держава виявила зацікавленість у співпраці з ЄС. В 1994 році ця зацікавленість та проєвропейські наміри вперше знайшли своє відображення в підписанні Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими співтовариствами та їх державами-членами. Згодом, в 2009 році Європейський Союз започаткував Східне партнерство, метою якого було поглибити співпрацю країн ЄС та країн східної Європи, а саме: Вірменії, Азербайджану, Грузії, Білорусі, Молдови та України⁴¹. Наступним кроком на шляху до європейської інтеграції стало підписання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. В 2019 році Конституція України зазнала змін: Верховна рада України прийняла закон щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору.

Ініціював запровадження спеціальної процедури вступу України до ЄС Едуард Хегер, прем'єр-міністр Словаччини. Його ініціативу підтримали Польща, Чехія та ще 8 країн-членів Євросоюзу. Процес почався з подання Україною заявки на вступ до ЄС 28 лютого 2022 року, незабаром після

⁴¹ Рудік Н.І. Угоди про асоціацію між ЄС та Україною, Грузією та Молдовою: спільні риси та відмінності. *Публічне адміністрування: теорія та практика*: електронний збірник наукових праць. 2016. № 2. URL: <http://surl.li/afpzoq>

початку повномасштабного вторгнення росії. Ця ініціатива була підтримана європейськими лідерами, зокрема головами Європейської Ради, Європейської Комісії та Європейського парламенту, що визнали важливість стратегічної підтримки України. У червні 2022 року Європейська Рада офіційно надала Україні статус кандидата на вступ до ЄС, що відкрило можливість для спеціальної процедури прискореної інтеграції.

Умови становлення держави повноцінною країною-членом ЄС визначаються для кожної з таких держав окремо. Це зумовлено тим, що кожна країна має свій власний рівень відповідності законодавства до європейських норм, а відповідно і різну кількість зон, які необхідно опрацювати за певний проміжок часу. Зазвичай від подачі заявки на вступ до самого вступу проходить від 4 до 7 років. Але найшвидше членами ЄС стали Австрія, Фінляндія та Швеція, яким знадобилось лише 1 рік та 11 місяців. Є ситуації і значно гірші: наприклад, Чорногорія ще з 2012 року бере участь в переговорному процесі для вступу, а Туреччина розпочала переговори в 2005 році.

Власне процес вступу країни до Європейського Союзу можна умовно поділити на такі етапи:

- набуття країною статусу кандидата. Рішення про набуття такого статусу приймає Європейська рада за результатами висновків Європейської комісії;
- проведення формальних переговорів. Цей етап передбачає наближення та адаптацію європейського законодавства до вітчизняного, здійснення всіх необхідних адміністративних, судових, економічних та інших реформ, контроль за їх дотриманням;
- проведення фінальних переговорів та прийняття рішення про вступ.

Шлях України до євроінтеграції є індивідуальним, враховуючи складні обставини зовнішньої агресії, а також особливості внутрішньої політики. Хронологію подій можна відстежити в таблиці 3.1.

Табл.3.1 – Хронологія подій на шляху до євроінтеграції України з часів незалежності до сьогодні⁴²

№ з/п	Дата	Подія
1.	30.01.1992	Україна стає членом Національної ради з безпеки та співробітництва в Європі (з 1995 року ОБСЄ)
2.	02.07.1993	Ухвалення постанови Кабінету Міністрів України «Про основні напрями зовнішньої політики України» що визначила намір України стати державою-членом Європейського Співтовариства
3.	14.06.1994	Підписання Угоди про партнерство та співробітництво
4.	09.11.1995	Україна входить до Ради Європи
5.	05.09.1997	Перший саміт Україна-ЄС в Києві
6.	21.03.2014	Підписання Угоди про асоціацію в Брюсселі
7.	07.02.2019	Внесення змін до Конституції України в частині офіційного закріплення курсу на повноправне членство в ЄС та НАТО
8.	16.03.2022	Приєднання України до об'єднаної енергосистеми континентальної Європи
9.	28.02.2022	Підписання Президентом України заявки на вступ України до ЄС
10.	23.06.2022	Отримання Україною статусу кандидата на членство в ЄС
11.	25.06.2024	Початок переговорного процесу щодо вступу України до Європейського Союзу
12.	27.06.2024	Підписання Двосторонньої безпекової угоди

Вже після початку повномасштабного вторгнення, 28 лютого 2022 року Україна подала заявку на членство в Європейському Союзі. 23 червня 2022 року Європейський парламент ухвалив рішення надати Україні статус кандидата на членство в ЄС. Таким чином, менш ніж за півроку Україна пройшла перший з вищенаведених етапів. Для переходу до проведення формального переговорного процесу, Європейська комісія висунула 7 вимог щодо політико-правових реформ, які сформувала за результатами проведеного аналізу. Серед цих вимог:

- впровадження процесу відбору та попереднього відбору суддів Конституційного суду;
- перевірка доброчесності кандидатів у члени Вищої ради юстиції;

⁴² Хронологія відносин Україна – ЄС. Офіційний сайт Міністерства економіки України. URL: <http://www.me.kmu.gov.ua>

- збільшення зусиль для боротьби з корупцією;
- наближення відповідності законодавства України про боротьбу із відмиванням грошей до FATF;
- розробка та затвердження антиолігархічного закону;
- ухвалення закону про засоби масової інформації;
- реформа законодавчої бази щодо захисту національних меншин згідно з рекомендаціями Венеціанської комісії.

Після виконання Україною цих вимог, Україна провела селф-скринінг, тобто самоперевірку на відповідність національного законодавства стандартам ЄС. Така самоперевірка здійснювалась з метою підвищення рівня готовності держави до офіційного скринінгу Єврокомісією. До того ж, Україна стала першою країною, що здійснила селф-скринінг, адже він не є обов'язковим.

14 грудня 2023 року стався історичний момент – Європейський Союз прийняв рішення про відкриття переговорного процесу з Україною. Таке рішення ухвалюється одностайної згоди всіх країн-членів ЄС. Цей процес стосується визначення умов, за яких країна, що має статус кандидата, буде прийнята до ЄС. Ці умови, або ж критерії, часто називають Копенгагськими критеріями, оскільки були прийняті в Копенгагені в 1993 році на засіданні Європейської ради. Ці критерії вимагають, що країна-аплікант повинна мати:

- стабільні інституції, що забезпечують верховенство права, демократію, права людини та повагу до прав меншин;
- здатність взяти на себе зобов'язання стосовно членства, щодо дотримання цілей союзу;
- конкурентоздатну функціонуючу ринкову економіку.⁴³

Наступним кроком з боку України, є затвердження плану, своєрідного графіку про виконання рекомендацій Єврокомісії щодо кожного

⁴³ Журавльова І. О. Україна і Копенгагенські критерії інтеграції до ЄС. Збірка наукових статей. 2016. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/11332>

переговорного розділу. 9 лютого 2024 року Кабінет Міністрів України своїм розпорядженням №133-р виконав цей крок.

Власне переговори реалізуються у форматі міжурядових конференцій за участі урядів країни-кандидата та країн-членів ЄС. Переговори щодо вступу України в Європейський Союз здійснюватимуться за новою методикою, що передбачає кластерний підхід. Метою переговорного процесу є підготовка країн-кандидатів до вступу. Надзвичайно важливою для України як для держави-кандидата була саме перша міжурядова конференція. На неї Європейська комісія винесла проєкт переговорних рамок. 21 червня 2024 року всі держави-члени погодилися з цими рамками, тож їх затвердили. Переговорна рамка – це своєрідне технічне завдання переговорів, воно визначає кластери та розділи в межах яких буде вестись переговорний процес.

Переговорна рамка затверджена, тож 25 червня 2024 року відбувся офіційний початок переговорів. В цей день українська делегація представила загальний підхід до перемовин та принципи, на яких буде здійснюватись гармонізація законодавства⁴⁴.

Адаптація законодавства є однією із головних вимог до кожної країни-кандидата на вступ. Та для України така вимога не є новою, а наші законодавці були готові до цього, оскільки схожими є умови Угоди про партнерство та співробітництво, укладеної в 1994 році. Адаптація – це гармонізація сфер права, суть якої полягає в узгодженні та пристосуванні національних законів, постанов та інших нормативно-правових актів до міжнародних правових стандартів універсального або ж регіонального характеру.

Розглянувши приклад країн Західних Балкан, які також виявили бажання стати членами ЄС, можна чітко зрозуміти, чому ж процедура для України є спеціальною. В 2009 році Албанія подала заявку на вступ до

⁴⁴ Україна та ЄС офіційно розпочали переговори про вступ. Суспільне: новини. 2024. URL: <https://suspilne.media/776389-ukraina-ta-es-oficijno-rozpozcali-peregovori-pro-vstup/>

Європейського Союзу. В 2012 Європейська комісія рекомендувала надати Албанії статус країни-кандидата. І лише в 2014 році Албанія отримала цей статус. В цей час, від подання заявки Україною, до набуття нею статусу кандидата в члени ЄС пройшло менше ніж півроку, що стало прецедентом. Станом на початок 2024 року Албанія ще не завершила свій шлях у становленні повноцінною державою-членом Європейського Союзу.

Безпосередніми учасниками переговорного процесу є уряди держав. Тож уряд України відіграє надзвичайно важливу роль в якнайшвидшому здобутті успішних результатів в цих переговорах. Верховна Рада як єдиний законодавчий орган влади відповідає за наближення законодавства до *acquis*, тож ефективна співпраця Кабінету Міністрів та парламенту є фундаментом Здобуття Україною статусу країни-члена Європейського Союзу. Верховна рада повинна розробляти та приводити у відповідність європейським нормам уже існуючі закони, а уряд ефективно реалізовувати політику у відповідних сферах. Така співпраця має бути налагодженою та системною. Нажаль, наразі ми спостерігаємо дещо іншу картину: ухвалення урядових законопроектів у Верховній Раді проходить досить повільно або ж вони і зовсім не ухвалюються. Це часто призводить до відсутності злагодженості, хаосу в різних секторах державної політики, знижує роль уряду у формуванні державної політики.

Після завершення переговорного процесу настають завершальні етапи, які підсумовують зусилля покладені для впровадження євроінтеграційних процесів. Серед цих етапів: підготовка та затвердження проекту договору про вступ, ратифікація договору та безпосередній вступ. При підготовці проекту договору враховуються зобов'язання сторін, в тому числі фінансові, перехідні положення та терміни. В проекті договору також вказується дата, з якої країна-кандидат, яка пройшла всі етапи вступу, стає повноправним членом Європейського Союзу, але не раніше ніж Договір схвалить Рада Європи та Європейський парламент. Рішення щодо схвалення повинно бути одноголосним. Наступним етапом є ратифікація Договору. Зазвичай, країна-

кандидат перед ратифікацією проводить референдум, та це не є обов'язком, а скоріше правом. Також ратифікувати Договір повинні всі держави-члени Європейського Співтовариства, оскільки без цього він також не набуде юридичної сили.

Останній етап – фактичне приєднання до ЄС, яке означає отримання всіх прав, які мають держави-члени, а також отримання спільних зобов'язань. Традиційно, вступ держави до Союзу супроводжується економічним зростанням: ріст внутрішнього валового продукту та зміна його структури, зниження рівня безробіття та зменшення темпу росту інфляції. Але членство дає не тільки економічні переваги, хоча вони і є найочевиднішими. Крім економічних переваг можна виділити соціальні та екологічні, оскільки політика сталого розвитку держав-членів Європейського Союзу визначається балансом між економічним, екологічним та соціальним розвитком.

Зважаючи на особливі обставини, спричинені війною в Україні та геополітичними змінами в Європі, Європейський Союз ухвалив безпрецедентне рішення надати Україні статус держави-кандидата на членство. Це створило нову спеціальну процедуру для прискорення інтеграційного процесу України до ЄС. Рішення базується на важливих ініціативах українського уряду, громадянського суспільства, а також на підтримці з боку європейських інституцій, які пропонують наблизити країну до членства за спрощеною процедурою, що відповідає стратегічним інтересам Європи. Спеціальна процедура приєднання України до ЄС передбачає значне прискорення процесу інтеграції, проте вона залежить від успішного виконання ключових реформ. Для цього Україна має виконати важливі вимоги у сферах судової системи, антикорупційної діяльності, прав людини, економіки та енергетики. Європейські інституції надають підтримку, розуміючи виклики, пов'язані з війною, і важливість стабільної та демократичної України в Європі.

Отже, процедура приєднання України до Європейського Союзу має особливий характер, враховуючи статус України як країни-кандидата та

складну ситуацію, пов'язану з війною. ЄС розробляє та коригує стандартну процедуру розширення, щоб вона відповідала потребам і викликам, з якими стикається Україна.

3.2 Започаткування та особливості переговорного процесу між Україною і європейськими структурами

Переговорний процес є невід'ємною частиною процедури з вступу України, як і будь-якого іншого кандидата до Європейського Союзу. Переговорний процес між Україною та державами-членами Союзу розпочався 25 червня 2024 року в Люксембурзі. Для України початок переговорів означає високу оцінку національних зусиль та прагнень європейськими інституціями, а також достатній рівень наближення законодавства та його реального впровадження до *acquis*.

Переговори відбуваються на міжурядових конференціях, кожна з яких призначена для обговорення певного кластера (блоку) та їх відповідних глав.

Отже, кожна країна-кандидат, яка вступає в переговорний процес має пройти такі блоки та їх елементи, що зазначені в таблиці 3.2.

Табл. 3.2 – Блоки переговорів⁴⁵

№ з/п	Блок переговорів	Елементи блоку
1.	Основний блок	Судова влада та фундаментальні права
		Правосуддя, свобода й безпека
		Державні закупівлі
		Статистика
		Контроль фінансів
2.	Внутрішній ринок	Вільний рух товарів
		Вільний рух працівників
		Право на створення підприємств та свобода надання послуг
		Вільний рух капіталу
		Корпоративне право
		Право інтелектуальної власності
		Антимонопольна політика

⁴⁵ Джерело даних: Процес вступу до ЄС. Крок за кроком. EU NEIGHBOURSEAST. URL: <https://euneighbourseast.eu/wp-content/uploads/2022/06/factsheet-eu-accession-process-ep2023-ukr.pdf>

		Фінансові послуги
		Захист споживачів і здоров'я
№ з/п	Блок переговорів	Елементи блоку
3.	Конкуренція і розвиток інклюзивності	Цифрова трансформація й медіа
		Оподаткування
		Економічна й монетарна політика
		Соціальна політика і працевлаштування
		Підприємництво і промислова політика
		Наука і дослідження
		Освіта і культура
		Митний союз
4.	Озеленення, транспорт та енергетика	Транспортна політика
		Енергія
		Транс'європейські мережі
		Довкілля і зміна клімату
5.	Ресурси, сільське господарство й політика згуртованості	Сільське господарство та розвиток сіл
		Безпека харчових продуктів, ветеринарна й фітосанітарна політика
		Рибальство та аквакультура
		Регіональна політика та координація структурних інструментів
		Фінансово-бюджетні положення

6.	Зовнішні відносини	Зовнішні відносини
		Зовнішня політика, безпека й оборона

Продовження таблиці 3.2

Насамперед, Єврокомісія проводить скринінг законодавства кандидата за кожним із кластерів, затверджених Методологією переговорів. Вважається, що саме скринінг є фактичним початком переговорного процесу. Скринінг – це офіційна процедура, під час якої Європейська Комісія спільно з країною-кандидатом на членство в ЄС аналізують відповідність національного законодавства країни-кандидата відповідному *acquis* ЄС (праву ЄС)⁴⁶. За результатами проведеного скринінгу складається Звіт, на основі якого Рада Європи може приймати рішення про відкриття або недопущення відкриття переговорного процесу за одним із кластерів. Ще одним практичним завданням скринінгу є визначення пріоритетів для подальшого наближення національного законодавства до *acquis*.

Наступний крок переговорів – встановлення «початкових критеріїв». Початкові критерії – це перелік вимог, яких має досягнути кандидат в окремих кластерах. Встановлюється він для найважчих блоків для країни-кандидата з точки зору Співтовариства, а їх досягнення повинно завершитись ще до відкриття першого кластеру.

Після успішного виконання висунутих початкових критеріїв, Україну за стандартною процедурою запросять представити свою переговорну позицію щодо кожного із кластерів, представлених в таблиці 3.2. Розпочинаються та завершуються переговори з основного блоку, а оцінка його впровадження відображає загальний темп переговорів. Кожен наступний кластер відкривається за відповідним рішенням Ради Європи, а їх обговорення і є основною та найбільшою частиною переговорів. Проаналізувавши позицію України, як члена переговорного процесу, Єврокомісія зобов'язана винести так звані «заклучні позиції», які затверджує Рада Європи та які в свою чергу побудовані на намірах подальшої імплементації, розбудові спроможності,

⁴⁶ Словник перемовин про вступ до ЄС. Комунікаційна команда офісу віцепрем'єрки з питань європейської та євроатлантичної інтеграції. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/integration/slovnnyk-peremovyn-pro-vstup-do-yes/>

узгодженні процедур, а також є невід'ємною частиною спільної позиції держав-членів Співтовариства.

Переговори відбуваються у форматі міжурядових конференцій. Міжурядова конференція – це офіційні переговори між країною-кандидатом та урядами країн-членів ЄС для обговорення та узгодження положень майбутнього договору про вступ країни-кандидата до Євросоюзу.⁴⁷ 25 червня 2024 року для України відбулась перша міжурядова конференція. Для участі в ній Україна створила спеціальну делегацію уряду з 13 осіб. До складу цієї делегації входили віце-прем'єр-міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України (очільник делегації), заступник Міністра економіки, заступник Міністра розвитку громад, територій та інфраструктури, заступник Керівника Офісу Президента України (за згодою), генеральний директор Урядового офісу координації європейської та євроатлантичної інтеграції Секретаріату Кабінету Міністрів України, заступник Міністра цифрової трансформації з питань європейської інтеграції, заступник Міністра економіки - Торговий представник України, перший заступник Голови Верховної Ради України (за згодою), перший заступник Міністра освіти і науки, заступник Міністра закордонних справ, заступник Міністра юстиції з питань європейської інтеграції, Представник України при Європейському Союзі та Європейському Співтоваристві з атомної енергії, заступник Державного секретаря Кабінету Міністрів України.

В ході проведення першої міжурядової конференції українська делегація виступила з офіційною вступною заявою, а також було окреслено переговорну рамку та переговорну позицію з боку Європейського Союзу. Переговорна рамка є своєрідним технічним завданням переговорів, вона окреслює завдання та затверджує принципи ведення переговорів з країною-кандидатом.

⁴⁷ Вступ до ЄС: Україна розпочинає офіційний переговорний процес. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/news/vstup-do-ies-ukraina-rozpochynaie-ofitsiyni-perchovorni-protse>

Після того, як Україна покаже високий рівень адаптації законодавства до acquis Європейського Союзу в кожному з визначених кластерів, планово повинно відбутись попереднє закриття кожного із переговорних блоків. Після того як кожен із переговорних блоків попередньо закриті, перемовини про вступ виходять на свій фінальний етап.

Підсумовуючи, можемо зробити висновки, що процес переговорів між Україною та європейськими структурами щодо інтеграції до ЄС має свої особливості, зумовлені історичним контекстом, геополітичною ситуацією та внутрішніми викликами України. Переговори розпочалися з низки початкових ініціатив у 1990-х роках, а з 2014 року, після Революції Гідності, вони набули інтенсивного характеру. У 2022 році, з поданням офіційної заявки на членство, переговори отримали новий імпульс і відзначаються особливими пріоритетами, прискореним темпом і спрощеними процедурами. Переговорний процес між Україною та ЄС проходить в умовах безпрецедентної підтримки з боку ЄС і готовності України до реформ, проте залишається складним і багатогранним через воєнний стан та інші внутрішні виклики. Зважаючи на ці обставини, ЄС надає Україні значну гнучкість, технічну та фінансову допомогу, проте зберігає високі вимоги щодо виконання ключових реформ. Спеціальна процедура та новий формат співпраці дозволяють Україні поступово інтегруватися до ЄС навіть на етапі переговорів.

3.3 Проблеми реформування діяльності органів державної влади і органів місцевого самоврядування, інститутів громадянського суспільства в контексті євроінтеграції

Державна служба, місцеве самоврядування та громадські інституції є певним фундаментом держави, оскільки для громадян це втілення або ж обличчя держави. Позитивне ставлення громадян до цих інституцій відображає належне виконання державою своїх функцій, в той час як негативне ставлення породжує недовіру, сумніви та бунт.

Реформування державної служби, місцевого самоврядування та інститутів громадянського суспільства є одними з вимог Угоди про асоціацію. Такі реформи є дуже важливим, оскільки державна служба – це основа державної влади, яка визначає ступінь демократичності та прозорості в країні. Правильно побудована система державної служби та місцевого самоврядування є однією з основних конкурентних сил держави та євроінтеграції.

Для визначення потреб реформування органів державної влади, місцевого самоврядування та інститутів громадянського суспільства необхідно перш за все вивчити поточний стан системи. Національне агентство з питань державної служби визначає такі основні проблеми органів державної влади:

- криза кадрів. Брак кваліфікованого персоналу особливо загострився під час повномасштабного вторгнення з очевидних причин. Така сама проблема спостерігається і в органах місцевого самоврядування;

- недосконала система підбору та управління кадрами. Як відомо, в період воєнного стану призначення на посади державної служби та місцевого самоврядування може здійснюватись без конкурсного відбору, що знижує шанси на рівні права осіб, що претендують на посаду. Низький рівень компетентності керівництва призводить до неефективного розподілу обов'язків;

- слабка дисциплінарна відповідальність. Відсутність чіткого механізму покарання збільшує ризик безкарності скоєного дисциплінарного проступку;

- недостатня ініціативність. Ця проблема характерна не для всіх державних службовців та посадовців місцевого самоврядування, але є досить розповсюдженою. Для впровадження змін, розвитку громад та інституту публічної служби необхідні ініціативні кадри з власним баченням ;

– непотизм в органах влади та місцевого самоврядування. Наявність певних політичних або інших зв'язків часто впливає на лояльність до працівників⁴⁸.

Серед проблем громадських інституцій за останні декілька років виділяють такі:

– фінансова забезпеченість. Ця проблема існувала завжди, недостатнє фінансування інститутів громадянського суспільства знижує ефективність їх роботи ;

– емоційне вигорання. За даними соціологічного опитування «Потреби та проблеми організацій громадянського суспільства в умовах війни» 26% опитаних визначають цю проблему як чи не найбільшу, з якою стикаються громадські організації. Найчастіше емоційне вигорання відчувають саме ті члени організацій, які було релоковано;

– недостатня співпраця з владою. Співпраця з місцевою владою може значно підвищити рівень ефективності діяльності інститутів громадянського суспільства, а відсутність або недостатність комунікацій з владою призводить до непорозумінь та навіть порушень законодавства.

Процес євроінтеграції та вступу до Європейського Союзу ставить перед органами державної влади, місцевого самоврядування та інститутами громадянського суспільства нові завдання та виклики. Відтак, прийняття всіх законів та нормативно-правових актів в цих сферах здійснюється з урахуванням організаційно-правових особливостей адаптації до європейських стандартів. Довгий час фундаментальним законом, який регулював роботу органів державної влади був Закон України «Про державну службу», прийнятий в 1993 році. Він діяв дуже довгий час, а його положення ще базувались на радянських нормативах, тож уже дуже скоро стало зрозуміло, що цей закон вичерпав свій потенціал та стримує розвиток державної служби. Особливо чітко це стало зрозуміло в 2014 році, після

⁴⁸ Напрямки реформування системи публічного управління під час війни в контексті європейської інтеграції. *Теорія та історія публічного управління*: збірка наукових праць. 2024. №39. URL: <https://pag-journal.iei.od.ua/archives/2024/39-2024/10.pdf>

підписання Угоди про асоціацію, так як відповідно до Угоди державна служба також мала реформуватись та наблизитись до *acquis*. Відповідно до нових євроінтеграційних потреб було прийнято рішення про розробку та впровадження нового закону, що дозволить органам державної влади стати сучасними та відповідними євроінтеграційним прагненням України. Причини такої значної уваги до реформування органів державної влади очевидна – рівень підготовки державних службовців та організація державної влади є запорукою успішної реалізації євроінтеграції.

Вивчаючи нормативно-правову базу Європейського Союзу, що стосується державної служби, можна зробити висновок, що не існує чітких вимог щодо форми управління в державі-члені ЄС, але є такі критерії до державної служби: прозорість, відповідальність, відкритість та результативність. В контексті подальшого потенційного вступу України до Європейського Союзу перед нами постають такі проблеми реформування органів державної влади:

- правове регулювання статусу державної служби. В цьому напрямку реформування доцільно вжити таких заходів, як надання порад із вироблення та реалізації державної політики, провадження адміністративних дій;

- інституційна спроможність органів державної влади. Інституційна спроможність в контексті євроінтеграції передбачає розробку та впровадження ефективної Стратегії реформування системи державної служби, яка б враховувала та дозволяла використовувати в органах влади в Україні найкращі передові практики країн Євросоюзу в галузі державного управління;

- система управління⁴⁹.

Необхідно також усвідомити, що хоч євроінтеграція і безперечно впливає на процеси реформування державної служби, місцевого самоврядування та інститутів громадянського суспільства, але Європейський

⁴⁹ Кодіс Є.І. Модель інтеграції систем державного управління України та Європейського Союзу. Світовий досвід державного управління: теорія та практика. 2020. №2. URL: <https://periodicals.karazin.ua/db/article/view/19187>

Союз не має повноважень напругу регулювати діяльність цих органів. Але європейське право все-таки має певний вплив на функціонування адміністративних та організаційних структур, але лише тих держав, які є його членами. Наприклад, законодавство ЄС зобов'язує її держави-члени утворювати агенції, які опосередковано впливають на роботу органів державної влади та місцевих державних інституцій шляхом передачі низки наглядових повноважень таким агенціям. Існує поняття європейського адміністративного простору, трактуючи яке деколи помилково розуміють під ним повне переймання способів реалізації державної служби від країн-членів Союзу. Насправді ж європейський адміністративний простір – це середовище сформоване політикою та нормами ЄС, що передбачають активну роль національних урядів, у межах якого органи управління держав-членів покликані, заради однаковості забезпечення прав громадян та свободи підприємництва в ЄС, гарантуючи однорідний рівень якості та ефективності адміністративних послуг. Тобто відповідальність за впровадження європейського права покладається тільки на самі держави та їх уряди, отже реалізувати затверджені стандарти держава може в будь-який доцільний для неї спосіб, який враховуватиме економічні, соціальні та інші особливості країни. Слід врахувати, що Європейський Союз є співтовариством та побудований на принципах субсидіарності, незалежності, пропорційності, інституційної самостійності всіх її членів⁵⁰.

Реформування місцевого самоврядування, з часів підписання Угоди про асоціацію, що закріпила євроінтеграційні прагнення українців, стало чи не наймасштабнішим. Однак наразі реформу децентралізації та органів місцевого самоврядування ще не можна назвати завершеною.

Місьцеве самоврядування для України – це метод ефективного господарювання, а в контексті євроінтеграції ще й інструмент кардинальних змін у всій системі територіального устрою органів влади. Для подальшого

⁵⁰ Савченко І.О. Модернізація системи державного управління України в аспекті європейської інтеграції. *Наукові праці МАУП*. 2012. № 4. URL: <http://surl.li/fquijl>

реформування органів місцевого самоврядування в Україні потрібно розв'язати низку проблем:

- зміна адміністративно-територіального устрою – укрупнення районів та об'єднання деяких неспроможних громад. Адміністративно-територіальний устрій України станом на 1 січня 2024 року налічує 136 районів та 1469 територіальних громад. На мою думку, оцінюючи критерії спроможності громад, можна дійти висновку, що велика кількість із них є неспроможними, але об'єднавши деякі можна досягти високих показників фінансово-господарської діяльності таких новоутворених громад;

- продовжити створення умов для формування стійких територіальних громад – забезпечити їх ресурсами в обсязі, необхідному для реалізації функцій місцевого самоврядування та розвитку громад;

- реформування структури та функцій обласних та районних рад. На мою думку, доцільно наділити їх наглядово-дорадчими функціями, а також забезпечити їх зосередження на формуванні та реалізації стратегій розвитку відповідної області або району.

Реформування органів державної влади, місцевого самоврядування та інститутів громадянського суспільства є одним з головних викликів у процесі євроінтеграції України. Європейський Союз очікує, що Україна розбудує демократичні інститути, забезпечить прозорість і підзвітність влади та сприятиме активній участі громадянського суспільства у державному управлінні. Однак цей процес стикається з низкою проблем, які уповільнюють реформи. Реформування державної влади, місцевого самоврядування та громадянського суспільства є одним з найскладніших аспектів євроінтеграції України. Хоча цей процес стикається з серйозними проблемами, впровадження реформ сприятиме підвищенню прозорості, ефективності та підзвітності влади, а також зміцнить громадянське суспільство як важливий елемент демократичного устрою.

ВИСНОВКИ

Аналіз сучасних перспектив вступу України до Європейського Союзу дозволяє зробити низку важливих висновків щодо досягнень, викликів та стратегічних кроків на шляху європейської інтеграції.

Найперше – євроінтеграційний курс України є незворотнім. З моменту отримання статусу кандидата на членство в ЄС у 2022 році Україна чітко продемонструвала готовність адаптувати своє законодавство до норм ЄС і продовжити реформування державних інституцій, економіки та правової системи. Незважаючи на складні обставини, зокрема повномасштабну війну, Україна послідовно реалізує політику зближення з ЄС, що є важливим етапом на шляху до повноправного членства. Варто також відзначити, що Україна зробила вагомі кроки у впровадженні реформ, необхідних для інтеграції до європейського простору. Особливо значущими є досягнення у сферах антикорупційної діяльності, децентралізації, реформування енергетичного сектору та гармонізації економічної політики з європейськими стандартами. Завдяки цим зусиллям країна наближається до стандартів ЄС і закладає фундамент для подальшого зближення з Євросоюзом.

В ході написання магістерської роботи було виконано всі завдання, визначені у вступі та ось яких висновків ми досягли:

– доведено, що європейська інтеграція займає важливе місце в українському суспільстві як стратегічний напрямок розвитку країни. Вона сприймається не лише як зовнішньополітичний курс, але й як можливість для впровадження демократичних принципів, підвищення рівня життя, зміцнення верховенства права та економічного зростання. Прагнення українського суспільства до незалежності та демократії є важливими чинниками успішного проходження процесу європейської інтеграції, а також є базою для політичного зближення між Україною та державами-членами ЄС. Українці ідентифікують себе як європейський народ, як частина європейського

політичного, економічного, культурного та духовного простору, що є витоками прагнень стати державою-членом Європейського Союзу якнайшвидше;

– дослідження історичних передумов формування існуючого проєвропейського зовнішньополітичного курсу України, аналіз нормативно-правової бази дало змогу зрозуміти, яку підтримку в різні часи мали євроінтеграційні кроки українського уряду. Враховуючи таку велику кількість законів та підзаконних нормативно-правових актів в сфері адаптації норм законодавства України до європейських стандартів, робимо висновок, що євроінтеграція в Україні підкріплена потужною нормативно-правовою базою;

– системний аналіз Угоди про асоціацію з ЄС, підписаної в 2014 році засвідчує, що ця Угода є ключовим документом, що визначає рамки співпраці між сторонами, включаючи політичну асоціацію та економічну інтеграцію. Угода є важливим інструментом для реформування українських інституцій, гармонізації законодавства з європейськими стандартами та стимулювання економічного розвитку через створення зони вільної торгівлі. Угода сприяє розвитку демократичних принципів, зміцненню верховенства права та підвищенню конкурентоспроможності економіки. Водночас її імплементація потребує значних зусиль у таких сферах, як боротьба з корупцією, забезпечення прозорості державного управління та розвиток інфраструктури. Успіх виконання угоди має потенціал для зближення України з ЄС, що відображає її стратегічний вибір і прагнення інтегруватися до європейського співтовариства;

– проведено дослідження процедури вступу країни-кандидата до ЄС, та проаналізовано, які кроки Україна вже пройшла : підписання Угоди про асоціацію, отримання статусу кандидата, часткова гармонізація законодавства, отримання аналітичної оцінки, початок переговорів; а які нам ще належить здійснити : поглиблення реформ, економічні перетворення, проходження всього переговорного процесу та оцінка виконання критеріїв. У

зв'язку зі збройною агресією РФ проти України, європейські інституції підходять до процесу гнучко, розробляючи нову спеціальну процедуру. Проте стандарти для приєднання України залишаються високими, особливо в сферах демократії, правосуддя, антикорупційної політики та прав людини;

– здійснене оцінювання поточного стану імплементації Угоди про асоціацію дозволило виявити, в яких сферах євроінтеграційні реформи були здійснені успішно, а які потребують доопрацювання. Так, відповідно до проведеного аналізу найвищі показники імплементації Угоди про асоціацію мають сфери торгівлі та економіки, енергетики, цифрової економіки, державних закупівель та розвитку інфраструктури і транспорту. А от найнижчий рівень імплементації та адаптації законодавства мають такі сфери, як охорона довкілля, реформування судової системи, конкуренція та державна допомога, захист прав споживачів. Ці кластери потребують більшої уваги та нових підходів до їх ефективної реалізації;

– проведено дослідження проходження переговорного процесу державами-кандидатами: окреслено кожен блок та кожен підрозділ переговорів, визначено їх послідовність. Переговорний процес України з Європейським Союзом про вступ є багатоступеневим і передбачає виконання численних вимог та реформування ключових сфер державного управління. Україна прагне приєднатися до ЄС на основі адаптації законодавства та стандартів, закріплених в *acquis communautaire*, і має дотримуватися принципів правової держави, демократії та ринкової економіки;

– доведено, що євроінтеграційні процеси мають істотний вплив процесів на органи державної влади, місцевого самоврядування та інші інститути громадянського суспільства в Україні. Євроінтеграція вимагає гармонізації українського законодавства з *acquis communautaire*, що змушує державні органи та органи місцевого самоврядування модернізувати свої політики та підходи, а саме підвищити рівень прозорості, підзвітності та ефективності з метою зробити владу більш відкритою відповідальною та ближчою до народу. Євроінтеграція сприяла розширенню повноважень

органів місцевого самоврядування, що дозволяє їм краще відповідати на потреби громадян і ефективніше використовувати ресурси. Це відповідає європейському принципу субсидіарності.

В умовах сучасних геополітичних змін ЄС приділяє велику увагу Україні, що створює унікальні можливості для прискорення процесу інтеграції нашої держави до європейської спільноти.

Таким чином, перспективи вступу України до Європейського Союзу є реальними, хоча і вимагають значних зусиль на внутрішньому рівні та тісної взаємодії з європейськими партнерами. Успішна інтеграція України в ЄС сприятиме не лише розвитку країни, але й зміцненню Європи загалом, додаючи їй стабільності та безпеки в умовах глобальних викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Eurostat. An official website of the European Union. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat>
2. Commission Analytical report on Ukraine's alignment with the EU acquis. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/commission-analytical-report-ukraines-alignment-eu-acquis_en
3. Communication from the commission to the European Parliament, the European Council and the Council. *Commission Opinion on Ukraine's application for membership of the European Union*. URL: <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2022-06/Ukraine%20Opinion%20and%20Annex.pdf>
4. European integration portal. *Офіційний вебпортал комунікаційної команди офісу віцепрем'єрки з питань європейської та євроатлантичної інтеграції*. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/>
5. Герасим Ю. Й. Аналіз національної системи стандартизації і сертифікації у контексті угоди про асоціацію України та ЄС. *Зовнішня торгівля : економіка, фінанси, право: науковий журнал*. 2015. № 3. URL: <http://surl.li/lqnyrj>
6. Деліні М. М. Проблеми інтеграції України у світове співтовариство у сучасних умовах. *Глобальні та національні проблеми економіки : електронне наукове фахове видання*. 2014. № 2. URL: <http://global-national.in.ua/archive/2-2014/12.pdf>
7. Дунська А. М., Лютенко Д. А., Фіщук К. Р. Вступ України до ЄС : проблеми та перспективи. *Економічні науки: науковий вісник МНЕУ імені В. О. Сухомлинського*. 2018. № 1. URL: <http://mdu.edu.ua/wp-content/uploads/Econom-visnyk-10-12.pdf>
8. Економічна складова Угоди про асоціацію між Україною та ЄС: наслідки для бізнесу, населення та державного управління. *Інститут*

економічних досліджень та політичних консультацій. URL: http://www.ier.com.ua/files/publications/Books/Economic_web.pdf

9. Єгорова В. С. України та ЄС : сучасний стан і перспективи розвитку. *Юриспруденція: науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2019. № 40. URL: <https://vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc40/7.pdf>

10. Єрмолаєв А. В., Парахонський Б. О., Яворська Г. М. та ін. Європейський проект та Україна : монографія. 2012. URL: <http://surl.li/mqeeho>

11. ЄС і я. *Офіційний вебсайт Генерального директорату з комунікацій*. URL: https://op.europa.eu/webpub/com/eu-and-me/uk/WHAT_IS_THE_EUROPEAN_UNION.html#Introduction

12. Журавльова І. О. Україна і Копенгагенські критерії інтеграції до ЄС. Збірка наук. статей. 2016. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/11332>

13. Закон України Про Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу від 21.11.2002 р. №228-IV. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-15#Text>

14. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2023 рік. *Єдиний вебпортал органів виконавчої влади*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/yevropejska-integraciya/vikonannya-ugodi-pro-asociaciyu/zviti-pro-vikonannya-ugodi-pro-asociaciyu>

15. Індекс сприйняття корупції. Transparency International Україна. URL: https://ti-ukraine.org/ti_format/doslidzhennya/cpi/

16. Кваша О. С., Синякова А. В. Україна та ЄС : перспективи інтеграції в сучасних умовах. *Міжнародні економічні відносини та світове господарство: Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. № 23. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/23_1_2019ua/25.pdf

17. Кирилюк Ю. В. Проблеми імплементації економічної частини Угоди про асоціацію України з ЄС. 2014. URL: <https://stu.cn.ua/wp-content/uploads/2021/04/fe14-2.pdf#page=54>
18. Кодіс Є. І. Модель інтеграції систем державного управління України та Європейського Союзу. *Світовий досвід державного управління : теорія та практика*. 2020. № 2. URL: <https://periodicals.karazin.ua/db/article/view/19187>
19. Консолідовані версії договору про Європейський Союз та договору про функціонування Європейського Союзу. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text
20. Конституція України. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
21. Костюченко Я. М. Угода про асоціацію з ЄС у національному правопорядку України. *Підприємництво, господарство і право. міжнародне право: загальноукр. наук.-практ. господарсько-правовий журнал*. 2019. № 6. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/6/67.pdf>
22. Напрямки реформування системи публічного управління під час війни в контексті європейської інтеграції. *Теорія та історія публічного управління : збірка наук. пр.* 2024. №39. URL: <https://pag-journal.iei.od.ua/archives/2024/39-2024/10.pdf>
23. Осаулко В. І. Деякі складники моделі наближення України до ЄС. *Вісник студентського наукового товариства Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2021. №13. URL: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/11261>
24. Палінчак М. І, Приходько В. М., Химинець В. Ф. та ін. Україна в системі європейської інтеграції : монографія. 2016. URL: <file:///C:/Users/Asus/Downloads/ukrajnavsystemiEUintegracii.pdf>
25. Перепелиця Г. М. Європейська та євроатлантична інтеграція України: проблеми військово-технічної кооперації. 2004. URL: <http://surl.li/jarxhi>

26. План дій «Україна – Європейський Союз». *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_693#Text

27. Представництво Європейського Союзу в Україні. *Офіційний вебсайт Європейського Союзу*. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine_uk?s=232

28. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 01.07.2010 №2411-VI. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text>

29. Про затвердження Державної цільової програми інформування громадськості з питань європейської інтеграції України на 2008-2011 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 02.07.2008 р. № 594. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/594-2008-%D0%BF#Text>

30. Про заходи щодо вдосконалення нормотворчої діяльності органів виконавчої влади : Указ Президента України від 09.02.1999 р. №145/99. *Офіційний вебпортал Уряду України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/145/99#Text>

31. Про Концепцію адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Постанова Кабінету Міністрів від 16.08.1999 р. № 1496. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1496-99-%D0%BF#Text>

32. Про Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 21.11.2002 р. № 228-IV. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-15#Text>

33. Про транскордонне співробітництво : Закон України від 24.06.2004 р. №1861-IV.. *Офіційний вебпортал парламенту України* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-15#Text>

34. Програма інтеграції України до Європейського Союзу : схвалена Указом Президента України від 14.09.2000 №1072/2000. *Офіційний*

вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001100-00#Text>

35. Процес вступу до ЄС. Крок за кроком. *EU NEIGHBOURSEAST*. URL: <https://euneighbourseast.eu/wp-content/uploads/2022/06/factsheet-eu-accession-process-ep2023-ukr.pdf>

36. Рудік Н. І. Угоди про асоціацію між ЄС та Україною, Грузією та Молдовою: спільні риси та відмінності. *Публічне адміністрування: теорія та практика* : електронний збірник наукових праць. 2016. №2. URL: <http://surl.li/afpzoq>

37. Савченко В.Ф. Угода про асоціацію України з ЄС – шляхи реалізації переваг. Монографія. 2021. URL: <http://ppeu.stu.cn.ua/article/view/95747/91283>

38. Савченко І.О. Модернізація системи державного управління України в аспекті європейської інтеграції. *Наукові праці МАУП*. 2012. №4. URL: <http://surl.li/fquijl>

39. Сахань О. М., Шевчук Н. В. Європейські цінності як запорука процвітання суспільства: український вибір. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: *Політологія*. 2018. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnuuaup_2018_2_16;

40. Словник перемовин про вступ до ЄС. *Офіційний вебсайт комунікаційної команди офісу віцепрем'єрки з питань європейської та євроатлантичної інтеграції*. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/integration/slovnuk-peremovyn-pro-vstup-do-yes/>;

41. Тодошук А. В. Україна в інтеграційних процесах: ризики та переваги. *Молодий вчений: наукова періодика України*. 2017. №5. URL: <http://surl.li/yywlod>

42. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011

43. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012#Text

44. Україна на шляху до ЄС : реалії та перспективи. Український центр економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова. *Національна безпека і оборона* : електронний журнал. 2022. №1-2. URL: https://razumkov.org.ua/images/journal/NSD187-188_2022_ukr_full.pdf

45. Україна та ЄС офіційно розпочали переговори про вступ. *Суспільне: новини*. 2024. URL: <https://suspihne.media/776389-ukraina-ta-es-oficijno-rozpocali-peregovori-pro-vstup/>

46. Україна та Угода про асоціацію: моніторинг виконання. *Український центр Європейської політики*. URL: https://ucep.org.ua/wp-content/uploads/2023/08/final_report_aa_ucep_2023_ukr.pdf

47. Федоришина О.О. Проблеми інтеграції України до Європейського Союзу. *Ефективна економіка* : науковий електронний журнал. 2012. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1103>

48. Хронологія відносин Україна – ЄС. *Офіційний сайт Міністерства економіки України*. URL: <http://www.me.kmu.gov.ua>

49. Шнирков О. І. Передумови та наслідки створення поглибленої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС. *Актуальні проблеми міжнародних відносин* : зб. наук. пр. 2011. № 97. URL: <http://surl.li/innnqj>

50. Яковюк І. В. Європейський Союз і Україна: еволюція взаємовідносин. *Вісник Академії правових наук України*. 2009. №3. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/5599/1/Ykovyuk_14.pdf